IV. évfolyam 29. szám 2004. március

5000 lej; 70 Ft.; 0,50 €

ENRIC SORIA

Egy árnyék álma

Die Stumme eine Sprache fand F. Schiller

Én nem szeretlek, költő. Verseid nem vezérlik az álmomat, nem világítják meg szobáimat, hol nincsen emlék, sem háromkirályok, nem űzik el a szorongás perceit a hab könnyed vidámságával.

Valamikor a versből rejtjelet csináltál és megérzést: a szépség sorsot, szó a jelt. Egy más, talán szebb és bölcsebb világ lüktetett ebben titkos muzsikával, mely így tárult fel, hogy magát kínálja.

Elpocsékoltál időt, verseket. Nem írtad meg a költeményt. A vágyott istenek messziről csak nevetnek az esendő és hiú emberségen, mely becsmérli, vagy hívja őket. Az el nem mondott szavakkal maradsz. Nem gyógyítanak, nem simogatnak.

Én nem szeretlek, költő. Álmomat Más gondok itatják át, mikről nem tudsz beszélni, s elhajtanak, más bugyrok szülte árnyék, amint a mozdulatlan éjbe vesznek beváltatlan ígéretek visszhangjai, felvonuló fantomok, senki foglyai, kiket az ítélet napján senki se szólít.

Jussanak majd eszedbe akkor a néma szók, hajdanvolt költő, míg én elfeledlek szeretet és bánat, sajnálat nélkül. Ahogy tán minket is elfeled Isten.

PERE JOAN **MARTORELL**

Szeretlek, ám tudnod kell...

Szeretlek, ám tudnod kell, hogy nem izgat egy csöppet sem, tudnod kell, hogy tűzbe tehetném a szívem és nem égne el, mert sokat gondolok rád, mert elözönlött téged az érzés termékeny parazsa. mely lelkem mélyéig árad belőled.

Talán kissé illetlen, és abszurd nagyon, őszinte versemmel elmondani,

de hús-vér ember vagyok, nem tudom megidézni melled s nem éleszteni fel a szavakat

a tapintás ősi varázslatával, a kezekével: izzó, izzadt szerető-kezekkel;

nem tudom már kimondani, hogy írd meg az igézetet, fortélyos éji rituálét csinálni a szavakból,

s a hús vágyát elszabadítani.

Mert elmondani épp ebben a percben szófecsérlés vagy alkalmatlan volt tán,

most, hogy ismerjük a démonokat, kik hajszolnak minket, és tüzes testünk megnevezhetetlen illatát.

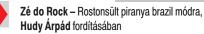
Mondom mégis, hogy levezessem azt a lázat, amit megszállott szív gerjeszthet

teljes erővel, és az érzések jogát, a bizonyos örömmel, hogy veled élek mindig és mindörökre érted...

JÁNOSHÁZI GYÖRGY fordításai

2001-BEN ALAPÍTOTTA

"Reiter életútja és műveinek sorsa egyébként regénybe illő" – írja Balázs Imre József Korai avantgárd kísérlet Temesváron című tanulmányában.

II. old.

Fodor Sándor két anekdotája Adrienne Rich három verse

Szántai János: A falu Zsidó Ferenc: Történet békával, anélkül

III. old.

IV. old.

Herta Müller három írása Mai katalán költők

V. old.

"A dolgok a maguk módján beszélnek hozzánk Néha énekelnek" – **Paul Valéry** prózaversei Nikolaj Hajtov: A kecskeszarv Ízelítő a román női költészet filozofikusabb

VI-VII. old.

Lovas Ildikó: Kicsi tengerem

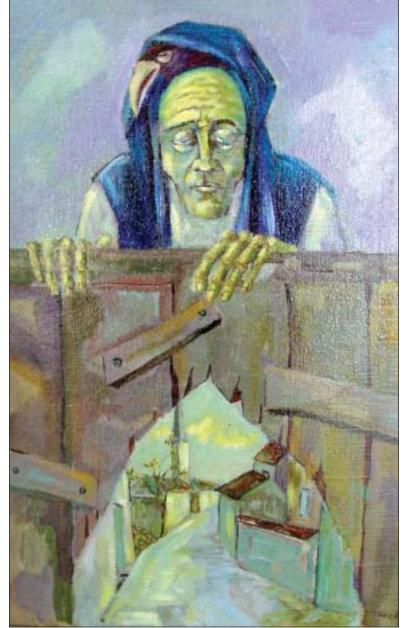
VIII. old.

(...)irodalmunk várja, hogy végre felfedezzék "valós értékeit" - írja Mészáros Sándor

"Indulás előtt a színházban közölték velem a gyászos tragédiát" – emlékezés Fábián Ferenc

színművészre - Pongrácz P. Mária írása Impresszionisták a Budapesti Szépművészeti

Múzeumban Telegdi Áron: Mintha túl gyorsan történt volna Erika Sharf: Tánc és Vágy című írásai

Kett Groza János: A kerítésen túl

árciusi lapszámunkat az aradi Delta Galériában megtekinthető Téli szalon tárlatának képzőművészeti alkotásaival illusztráljuk. A képzőművészek szövetsége aradi fiókjának olyan jeles tagjai vannak jelen a kiállításon, mint Kett Groza János, Elena Cercel, Lehoczki Jarmila, David Carol, Sandu Adrian, Cott Lia Rodica, Onisim Colta, Aurel Dumitru, vagy Ioan Galea. Lapszámunkban az ő alkotásaik szerepelnek. Az egyre mozgalmasabbá és külföldön is egyre ismertebbé váló aradi képzőművészeti élet alkotóinak munkásságából válogatásunk csupán ízelítőt kíván nyújtani, de reméljük, hogy az illusztrációként felhasznált művek is jelzik az aradi alkotók erejét és művészi frissességét.

BRÉDA FERENC

22 hadititok a műfordításról

- 1. A Fordító a hiedelemmel ellentétben nem
- 2. A ferdítő nem lehet Fordító.
- A ferdítő rosszabbra fertőzi a bajt. 4. A Fordító jobbra fordítja a Jót.
- 5. A Fordító az, Aki "Fortélyosan" még azt is kitalálja, amit a szerző szándékosan, avagy aka-
- ratán kívül is elhallgatott. 6. A Fordító az, aki "megfúrja" a Szerző "szerzetesi" Tudatának a mélyrétegeit, és fölbuggyantja ezekből a nagy nyomású, tudatalatti infra-tartómányokból azokat a többnyire kiaknázatlan Kincseket, amelyeket a Szerző, miként Aladdin, csupán önnön Ćsodalámpás-Művének a "megdörzsölése" után – a Mű létrehozását Követően –
- fedez föl. 7. A Fordító nem is annyira Aladinnal, azaz a Szerzővel, hanem inkább a *Csodalámpás*, vagyis a Mű Dzsinnjével, a Műalkotás, a Lámpa Urával és Örzőlelkével, a Mű Genézisét, létrejöttét meghatározó *Genius*-szal van egyenes ősszeköttetésben és közvetlen – mondhatni: baráti, céhbeli és "kollegiális" – kapcsolatban.
- 8. A Fordító tehát a Palack-Csodalámpa-Mű Védőszellemének, a mindenkori Műaİkotás

- Dzsinn-jének-Genius-ának a familiaris-a, azaz: szellemi "családtagja".
- 9. A Fordítót is ugyanaz az alkotó vezérlőszellem irányítja, mint a Mű spirituális Kincsét végtére is megszerző – és ezt állandóan gyarapító "Szerzőt".
- 10. A Fordító is ugyanúgy, mint a "Negyven Rabló" – ismeri a Mű labirintikus Kincsesbarlangját megnyitó "szézámot". A "Sze(r)-számot".
- 11. A Fordító tudja, hogy a Művet létrehozó szellemi Mag – a "Szézám" – Az, Ami a Sze(r)zőt is mozgatja – őbenne is ott van, s őt is pontosan azonképpen állandó befolyása alatt tartja, mint az úgyszintén "távvezérelt" Szerzőt.
- 12. A Fordító tudja azt, hogy mi a "Szézám": más szóval a Fordító tudja azt, hogy mi a "Forrás". A "For-ró Forrás". A "Fortissimo"
- 13. A Fordító tehát "Ali Baba" és "Aladdin" egyszemélyben. Azaz a megfigyelésből-tapasztalatból-ellesésből adódóan megtudta-ismeri a Mű Mentális Bejárata – a Kapu, a Küszöb – "nevét" avagy varázsformuláját, s eme megszerzett Tudás birtokában a Genius Szerzővel közösen ismert Szellemi Magjába be tud hatolni, vagyis: a Mű Mágikus Magja – a "Szézám" – megnyílik előtte

- A Fordító képletesen szólva megtalálta, "megkap-ta" a "Kaput".
- 14. A Fordító ugyanakkor mint Aladdin tud "Csodalámpást is dörzsölni", ergo: le képes tisztítani a "Csodalámpás"-Műre rárakódott egzegetikai-hermeneutikai (értelmezéstani) Salakot – amit némely misztifikációkból élő szellemi régiségkeréskedők "patinának" neveznek –: s képes arra, hogy a Cso-dalámpás-Művet a maga eredeti "fényszórásában" újra megszólaltassa és megelevenítse: a Fordító által a Lámpa-Mécses-Mű megint a maga, mindent elárasztó csodafényében ragyog, újra él és újra... éleszt.
 - 15. A Fordító tudja, hogy Ki a Szerző.
 - 16. A Szerző tudja, hogy Ki a Fordító. 17. Mindketten tudják, hogy Ki-Mi-Micsoda a
- Mű Mágikus Magja, a *Szerző Szézám*ja, a Csodalámpa-Mű-Mécses-Fényt-Sugárzó-Gyertya Dzsinnje és Genius-a.
- 18. Mindketten tudják, hogy ki-mi-kicsoda a
- 19. A Fordító a Forrást fordítja. 20. A Fordító a Forrásból merít.
- 21. A Szerző is.
- 22. A Fordító is.

ZÉ DO ROCK

Rostonsült piranya brazil módra

Hozzávalók: 5 piranya, üveggyöngyök, tükör, videó, hifitorony Elkészítés: először is be kell szerezni a piranyákat. nem könnyű dolog németországban. keresd a NORDSEE-nél vagy a hentesnél, valószínűleg nincs nekik. tehát repülj manausba az amazonas mellé, vásárolj horgászfelszerelést, bérelj csónakot és kezdj neki kanalazni. mindig kérdezd a parti járókelőket vagy más csónakosokat, hogy mely folyók piranyatartalmúak. ha nagyobb csoportok ugrándoznak a parton, az két dolgot jelenthet: vagy szabadságon lévő riói lakosok röplabdáznak, vagy a híreshírhedt yanomami-indiánok azok. ha van náluk labda és a naptól barnák, rióiak. nem kell velük vesztegetned az idődet, hacsak nem érzel hirtelen ellenállhatatlan vágyat röplabdázni. ha piranyák felől kérdézed őket, azt fogják mondani, hogy menj a manausi bordélynegyedbe, mivel a PIRANYA nekik utcalányt jelent. ha nincs lábdájuk és születéstől fogva barnák, akkor indiánok, akik esőtáncot járnak. igyekezz minél gyorsabban eltűnni. ha nem sikerült elmenekülnöd, közöld velük, hogy békés szándékaid vannak, és csak egy pár piranyát szeretnél kifogni. meglehet, hogy ezt ugyanúgy fogják érteni, mint a rióiak, főleg, ha úgy nézel ki, mint egy turista, mivel a brazilok tudják, hogy a külföldiek mindig csak egy dologra gondolnak. talán nem is értenek majd semmit, merthogy nem tudnak németül, ilyenkor ébred rá az ember, milyen fontos lehet egy német-yanomami szótár. de nincs nálad, és most venni egyet az nem megy. tehát próbáld megnyugtatni őket, amennyiben űveggyöngyöket és tükröt ajándékozól nekik. ha ezekkel nem tudnak mit kezdeni, és videót meg hifitornyot követelnek, adjál nekik. ha azután dollárt követelnek, adjál nekik. én legalábbis mindenképpen adnék nekik. ne adj nekik német márkát, az indiánok tudatlanok és nem becsülik az ilyesmit. hogyan, nincs nálad dollár és most elvisznek a főnökükhöz? a főnök meg sóváran méreget és a száját nyalja és az üstóriásra mutat? valahogy az az érzésem, hogy most már nem lesz semmi a rostonsült piranyából. ha katolikus vagy, mondj el 2 vagy 3 üdvözlégyet. ha protestáns vagy, hát protestálj. ha ateista vagy, szállj magadba, te istentelen gazfickó! szóval ha nem volt dollárod, nem kell tovább olvasnod. ha mégis volt nálad egy pár és meg tudtad békíteni ezeket a vadakat, akkor azt is meg fogják mondani neked, hol foghatsz piranyát. odakanalazol és kihúzod a bestiákat a vízből. mért pont most kellett beleesned a vízbe, nem értem. most már nem magyarázhatok el neked semmit, most már legfeljebb a piranyáknak magyarázhatom, hogyan készítsenek el egy német turistát: a húst, hozzá sót, borsot, petrezselymet és 1 kg krumplit egy lábosba tenni. gyenge tűzön kb. 30 percig főzni. egy serpenyőben két tojást sütni. á, abbahagyom, ti piranyák ide sem figyeltek. műveletlen állatok.

Fordította: HUDY ARPÁD

Elena Cercel: Sigma

BALÁZS IMRE JÓZSEF

Korai avantgárd kísérlet Temesváron

1917-ben járunk. Néhány temesvári végzős diák egykoronás alapon irodalmi részvénytársaságot alapít az akkori főreáliskolában, és saját litografált folyóiratot indít. A tervezés kifogástalan: száz példány készül a lapszámból, a Temesvári Hírlap nyomdája mellett dolgozó Pégler nevű litográfus sokszorosítja. Egy lapszám ára 36 fillér, a havi előfizetés pedig a kolofon tanúsága szerint egy korona – amely havi háromszori megjelenés költségeit fedezné. Az első lapszám több írása alatt ott a biztató "folyt. köv." megjegyzés. A terveket azonban keresztülhúzza a zord iskolai direktor: az első lapszám megjelenése után annak rendje és módja szerint betiltja a kiadványt. Röviden így lehetne összegezni a Holnap című 1917-es temesvári folyóirat történetét (amely természetesen nem tévesztendő össze a korábbi nagyváradi kiadvánnyal). Nem is érdemelne talán különösebb figyelmet, hogyha szemléletében, nyelvében nem jelentene újdonságot, és nem előzné meg évekkel azokat a lapokat, amelyek Erdélyben és a Bánságban az avantgárd irodalomnak is teret biztosítottak - a kolozsvári Napkeletet (1920–1922), az aradi Geniust/ Új Geniust (1924-1925) és a szintén aradi Periszkopot (1925–1926). Diáklapról van szó, természetesen. Kézzel írják, a kézírást sokszorosítják aztán nyomdai technikával. De az. aki főszerkesztőként jegyzi a lapot, Reiter Róbert, néhány éven belül a romániai kötődésű magyar avantgárd költészet legjelentősebb, és minden bizonnyal legenigmatikusabb képviselőjévé válik.

"Ájult cafat a ma, / züllött rongy" – ezekkel a sorokkal indul a lapszám első szövege, amely A Holnap hív címet viseli. Háború van, az európai világrend alapjaiban látszik megbomlani. Kuncz Áladár éppen valahol az Ile d' Yeu-i fogolytáborban ismerkedik az új "renddel". Kassák Lajos alig egy-két éve, 1915 óta jelenteti meg A Tett című folyóiratát, amely a magyar avantgárd mozgalom kezdetét jelenti: Ady egy évtizeddel korábbi provokatív fellépéséhez képest egy újabb provokációt, a magyar irodalmi modernség újabb állomását. Ebbe a közegbe, a saját épületéből kiköltöztetett iskola ideiglenesség-élményébe kell beleképzelni Reiter manifesztumszerű sorait, amelyek sokkolták az iskolaigazgatót. (Neki persze a rendnek vagy a rend látszatának az őrzésére volt mandátuma.) A Tett és a Der Sturm irodalmától érintett Reiter "világnézeti" szempontból is rokonszenvesnek találhatta az új szövegeket, s A Holnap hív végén megfogalmazódó program kétségkívül e terjedőben levő gondolatok bánsági, multietnikus régióra való lefordítása: "Kemény hímek és szülő nőstények, / borzas fiúk s friss szűzek, / Germánok, Szlávok, Románok / s mi mind, / kik fölé a Halál izmosodott urrá, / nem tapasztunk többé / véres agyvelőnkkel / fölénk meredő gőgössé / trónokat / s felszíva minden sebzett horizontot / sudaras életbe sűrűsödünk / az embervallásban, / kacagva tömjénzett hazug meséken." A lap utolsó oldalán az irodalmi hagyományhoz fűződő viszonyát is megfogalmazza a szerkesztő, ugyancsak a korabeli avantgárd tradíció-szemléletével azonosulva: "A Holnap kiszakadás a múltból, fiatalok lombosodása a jövőbe. Mert vétek: kisodródni az időből. Hanem elhagyni a tegnapot és a holnap kerekébe küllősödni. A múltból őrizzük az értéket, de nem a tradíciót. Mert az igazi érték sohasem laposul tradícióvá. És átérezzük a nagy közösséget; az atmoszférát, amely áthevít mindent. Ez adja meg munkáink szociális értékét. Es művészi értékét ne mérje senki a régi fogalmakkal."

A dikció, az elvek teljességgel összeegyeztethetők Kassák korabeli lapjainak irodalomszemléletével: az avantgárddal, amely akkortájt új, korábban a műveltség perifériára szorult rétegeket próbált megnyerni a művészetnek, egyszerre teremtve új nyelvet és új közönséget. A korszaklezáró attitűd, a korábbi művészi értékeknek a (korábban) domináns társadalmi rétegekhez való kapcsolása, s ezáltal történő hiteltelenítése évekig működőképes stratégiának bizonyult az avantgárd szerzők számára. Nem sokkal iskolai lapja betiltása után már a budapesti Ma hasábjain olvashatjuk Reiter Róbert nevét és verseit. 1918-tól kezdődően Kassák Lajos lapjainak egyik legaktívabb munkatársává válik.

Reiter életútja és műveinek sorsa egyébként regénybe illő. Mindaddig, amíg iskolába nem kerül, a családban gyakorlatilag nem is használja a magyar nyelvet. Sváb édesapja és szlovák édesanyja nyilván németül beszélnek a családban – az iskolai élmények hatására azonban, nem utolsó sorban olyan kiváló fiatal tanároknak köszönhetően, mint Turóczi-Trostler József, a magyar irodalmi kultúrában szocializálódik, és Adyt, majd Kassákot választva példaképül, magyar költővé válik. 1917-től Budapestre kerül, a Bölcsészkarra, szoros kapcsolatokat épít ki Kassák körével.

A Tanácsköztársaság bukása után, Kassákék szétszóródásakor hazautazik Temesvárra, ahol újságíróként dolgozik néhány évig. 1922 és 1924 között Bécsben jár egyetemre, újra sűrűn publikál Kassák lapjában, a bécsi Mában. Anyagi gondok miatt újra hazakerül, újságírásból él, megbecsült német lapszerkesztővé válik Robert Reiter néven. 1926 táján bekövetkezik pályáján az a fordulat, amely később rengeteg találgatást, kérdést szül: nem ír több magyar verset – német költővé, publicistává lesz. A második világháború után sváb származása miatt Szibériába hurcolják kényszermunkára. Hazatérése után Franz Liebhard néven kezd publikálni, ezen a néven jelenteti meg aztán német nyelvű verseskönyveit, helytörténeti tanulmányait. Munkásságának ez a szakasza meglehetősen távol esik már az avantgárdtól: többnyire szabályos ritmusú, rímelésű verseket, "miniatűröket" ír. A hatvanas-hetvenes évektől kezdve Méliusz József rengeteget fáradozik azon, hogy Reiter magyar nyelvű életműve kiadásra kerüljön. Egy kiadói szerződés is készül a Kriterion Könyvkiadóval, a tervezett kötet végül mégsem jön létre. A magyar nyelvű életmű reprezentatív része – 44 vers – végül egy klagenfurti kiadónál jelent meg, német fordításban, 1989-ben (Abends ankern die Augen. Wieser Verlag). Reiter ugyanebben az évben, a decemberi temesvári forradalom idején hunyt el. Magyar nyelvű önálló kötete mindmáig nincs, versei ugyanakkor számszerűen is jelentős arányban vannak jelen a magyar avantgárd költészet Deréky Pál, illetve Kálmán C. György által összeállított antológiáiban (A magyar avantgárd irodalom (1915-1930) olvasókönyve. Budapest, Argumentum, 1998., illetve A korai avantgárd líra. Budapest, Unikornis, 2000.).

Ezúttal nem térnék ki részletesebben a Reiter-költészet érett korszakának jellemzésére (ehhez lásd például Az avantgárd kommunikáció változatai Reiter Róbert költészetében c. tanulmányt az Alföld 2003. szeptemberi számában), inkább a korai temesvári folyóirat irodalmi anyagát veszem röviden számba. "Közöltünk novellát, fordításokat és műkritikát is. Fischer Vilmos kollégám, például, a Der Sturmból fordított a Holnap számára, míg későbbi sógorom, Krisztics György, a mezőgazdaságban foglalkoztatott orosz hadifoglyokról írt egy hosszabb történetet" meséli Reiter egy Szekernyés Jánosnak adott interjújában, és ezek a megjegyzések azért is fontosak,

mert a lapszámban a szerzők és szerkesztők nevét csupán kezdőbetűk jelölik.

A Holnap hív című idézett programatikus vers után ugyancsak Reiter-szöveg következik, Ballada címmel. Ebben a naturalista próza képei, kihagyásos mondatszerkezetei keverednek az expresszionista beszédmóddal: vers és próza határán jár a szöveg, amely egy munkás halálát jeleníti meg: "Meleg olajszag. Buborékos, nehéz levegő. Gépház. Félmeztelenül szenet lapátolnak. Tempósan. Szurtos nadrág ragad combjukhoz. [...] Az ordítás kisajog az udvarra. Elesen az égbe szúr. Felszökkenti a vért. Az arcokat vénültté torzítja. Megállítják a gépet; még morog. Elkapta! Összemorzsolta! Loccsant agyvelejét a falra köpte. A vér húscafatokat ragaszt a kerékre. A szíjra is, mely petyhüdten lóg. Az asszony jön valahol. Siet. Végigtörli homlokát, a blúzán kigombolt két gombot." Ezek a szövegek, illetve A Medve hozsánnája című, ugyancsak Reiter által jegyzett próza tűnnek a legerőteljesebbeknek. Ez utóbbi lineáris történetként nemigen követhető: archetipikus képzetek (Tavasz, Nyár, Tél, tűz, Medve stb.), illetve zsigeri reakciók mentén ("A keze leaszott. Szája a gyomráig ásított sötét üreget. Dobhártyája petyhüdt volt. Nem doboltak rajta a levegőrezgések. De az orra! az orra! Beszaglott a pusztult Nyár nyúlós rothadt szaga.") építkezik inkább hangulatával, mint jelentésével hat. A képek itt is gyakran verssor-szerűek: "[a vér] vörös tóvá mélyítette a Napot."; vagy: "A terhesre hízott felhőkből éles esővesszők szúrtak alá." A 24 oldalas lapszám többi írása (sorrendben: Sch. S. Finale című prózája, Fischer Vilmos Szonett, Krisztics György A szomorú szerelem című versei) inkább szecessziós-romantikus ízlésről tanúskodik. A Magyar tanya harca című Krisztics-próza népies hangfekvésben, némi Móriczhatásról árulkodva szólal meg – sajátos színt csupán a világháborús történet-elemek, illetve a Kijevből származó, béresként dolgozó figurák jelentenek. A lap utolsó részében két fordítás olvasható, Sophie van Leer Verse, illetve Guy de Maupassant történetének, A kis hordónak a részlete, alighanem mindkettő Fischer Vilmos munkája. Ezt követi a már említett Reiter-írás, A Medve hozsánnája, végül pedig egy kritika a temesvári Zsidó Leányegyesület március 17-i hangversenyéről, G. S. tollából.

"Minden cikkért írója felelős" – állt még a lap kolofonjában. Reiter Róbert folyóirata korai avantgárd gesztusként kétségkívül beleírható a Reiter-életmű és a korai magyar avantgárd történetébe. A lap betiltása botránnyá alakítja a történetet, s a lapban olvasható Reiter-szövegeknek máig is érzékelhető az eretnek íze – és ez a mindenkori avantgárd legfontosabb jellegzetessége.

FODOR SÁNDOR anekdotái

🗖 azekas Jánosnak az alábbi történet:

A hetvenes évek második felében esett. A boldog emlékezetű Márton Áron püspököt meglátogatva, elmondta nekem, hogy bizonyos adminisztratív változtatásokat szeretett volna megvalósítani az egyházmegyében, például új lelki gondozót kinevezni Czirják Árpád – akkori kolozsvári káplán személyében – a gyulafehérvári teológiára, és még két, igen fontosnak tartott áthelyezést foganatosítani. Az "állami szervek" azonban egyik intézkedésébe se egyeztek bele, majd pedig arra szólították fel Öt - hogy egyezkedjenek. "Mi is engedünk - Sfinția Voastră is enged". Végül – beleegyezett abba, hogy ne Czirják Árpád (ma már kolozsvári kanonok-plébános, érseki helynök) legyen a fiatalok lelki gondozója – más esetben viszont a "szervek" engedtek. (Czirják Árpád akkor Kézdivásárhelyre került).

- Nem tudom, jól cselekedteme, hogy ilyenformán megegyez-

ögtön a második világháború után, 1945-től egyre nagyobb tömegek gyűltek pünkösdkor Csíksomlyóra, a búcsúra. A Párt – ennek nem örült. És elküldötte - 1946 pünkösdjén a Magyar Népi Szövetség aktivistáit – ahogy akkoriban hívtuk őket: a "nagybakancsos felvilágosítókat", egytől egyig megbízhatónak vélt pártembereket, magyarázzák meg a félrevezetett dolgozóknak, hogy ez az egész miszticizmus mindössze porhintés az emberek szemébe, a búcsúra való zarándoklás, merő időpocsékolás. Imádkozni – ha már valaki szükségét érzi az ilyesminek – otthon is le-

A Csíkszeredából Somlyóra vezető Székútja elején, harmadik szomszédunkhoz beköltözött volt a háború után egy család. Nevükre

Becsületére váljék

tem velük – mondotta végül a Nagy Püspök, kissé megtörten.

Mitagadás, hozzám való bizalma meghatott – de egyben fel

is bátorított: Erről jut eszembe, Püspök Atya, engedje meg, hogy átadjam Fazekas János üzenetét: Arra kéri Önt, ne engedjen nekik. Ne egyezkedjék velük (mármint a pártirányította állami szervekkel). Püspök Atyának nagy tekintélye van a határokon messze túl is. A diktatúra fél Püspök Atyától. Ha megint bele akarnak szólni az egyház belső életébe – vagy korlátozni próbálják Püspök Atya intézkedéseit – zsarolja meg őket azzal, hogy lemond. Ettől félnek talán a legjobban.

Áron Püspök arca megenyhült. – Kérem, mondja meg a Miniszter Úrnak, köszönjük, hogy

szen Fazekas János miniszterelnök-helyettes, akkor emellett élelmezési miniszter is, akit a Diktátor azért tűrt meg a párt- és államvezetésben, mert nem számított lehetséges vetélytársnak, "trónkövetelőnek", ugyanakkor kiváló szervező volt, akinek időnként még azt is megengedte, hogy "vitasson" egy-egy "zseniális elgondolást" – nos, Fazekas kedvelt engem. Már egy alkalommal üzent is általam a Püspöknek, hogy a teológián tanítsanak magyar irodalmat is (amit én bölcsen nem adtam át, hiszen ilyesmire nem kellett a Nagy Püspököt "kívülről" biztatni) - de ezt az üzenetet, amit átadtam - épp nem küldte Fazekas. Első bukaresti utam alkalmával (írószövetségi ügyekben szinte havonta jártam akkoriban a fővárost) – felkerestem

 Kegyelmes uram (négyszemközt, tréfásan mindig így szólítottam) kigyelmed ismét üzent általam Áron Püspök úrnak. Át is adtam pontosan az üzenetet. Kö-

Fazekas meglepetten nézett

Megint üzentem? Aztán mit üzentem most a püspöknek?

Azt, hogy ne hagyjon beleszólni az Egyház ügyeibe - és elismételtem, emlékezetem szerint szóról-szóra, "üzenetét".

Ezt üzentem?! – hökkent meg Fazekas, majd elnevette magát. – Tudod mit? Jól üzentem.

Két-három év múlva temettük Márton Áront.

Fazekas János koszorút küldött a temetésre. Ezt már nem tudta elnézni neki a diktátor. Fazekast rövid úton nyugdíjazták félreállították, ha jól tudom – még abban az évben, 1981-ben. vagy 82-ben.

 Ó, köszönöm. Én már ebéd után vagyok. Aztán, mi járatban van itt a bácsi?

- Mondja bácsi: Hisz-e maga az Istenben?

- És mondja: Látťa már az Is-

Ilyesmiről mégsem lehet csak úgy szalonnázgatás közben csevegni. Az öreg összekattintotta a bicskáját, kendőbe tette a falnivalót, azť be a tarisznyába, majd derűsen a válaszra váró Demokrata

- Tudja-e mit, naccsága ?! Én a naccsága p...t (kimondta szép kereken, mijét) se láttam, mégis tudom, hogy van!

gondolt és gondol reánk. – Őszintén szólva – nem kenyerem a szélhámoskodás, hitudjon a dolgokról.

"Felvilágosító munka

már nem emlékszem, mintha az egyik fiacskájukból kiváló jégkorongozó is cseperedett volna. De tartozott a családhoz egy 40 körüli hölgy is, igen buzgó aktivista, aki engem is biztatgatott, hogy szóljak neki, ha a tanárok az "új világ" ellen "mesterkednek" – mert majd ellátjuk a bajukat. A hölgyet egyébként "delelkesen csatlakozott a "nagybakancsos" brigádhoz, amelynek feladata lett volna, hogy a búcsúra gyülekezőket a szellem erejével kiábrándítsa hitükből, lebeszélje őket a Mária-tiszteletről. A dialektikus és történelmi materializmus ellenállhatatlan fegyverzetében kívánt leszámol-

Egy nappal – pünkösd szombatja előtt, pénteken délután volt. A Székútján – tömeg. Demokrata Néni azonban, mint ió stratéga – előbb az egész terepet szemrevételezni kívánta, mielőtt "akcióba" kezdene. Végigment a zsúfolt falun, el a kéttornyú templom mellett, egészen a Kissomlyó tövében lévő borvízig, ahol óriási tömeg tolakodott a forrás körül. A Kissomlyó oldalában sokan üldögéltek – falatozgattak. Fiatalok-idősebbek. Demokrata Néni kinézett magának egy békésen szalonnázgató öreg székely embert. No...- ezzel bizonyára szót érthet, ez bölcs embernek látszik. Odament, köszönt, ahogy illik.

– Jó napot, bácsi. Jó étvágyat kí-

Kett Groza János: Dalok a meg sem születetteknek

Fazekas Jánost – hogy legalább

mokrata néni"-ként emlegettük. Ő is ni a "miszticizmussal".

- Köszönöm, naccsága. Szíve-

– Én a búcsúra jöttem, naccsá-

Hiszek, naccsága.

Nénire pillantott:

ADRIENNE RICH

Hatalom

(Power)

Történelmünk üledékében élni

A markológép omló árokfalból borostyán üveget vetett ki melankólia vagy láz tökéletes százéves gyógyszerét e klíma teleit e földön átvészelni vele üdítő

Marie Curie-ről olvastam: tudnia kellett hogy sugárzás okozta kórban szenved hogy testét évekig bombázta az elem amit ő finomított Végig tagadta úgy tűnik a két szemét fedő hályog okát ujjbegyeinek felrepedt gennyező bőrét hogy kémcsövet, ceruzát sem lehetett fogni

Híresen halt meg sebeit tagadva tagadva: sebeit hatalmával egy helyről kapta.

Miracle fagylalt

(Miracle Ice Cream)

Jön a Miracle kocsi a kis utcán, mögötte Scott Joplin ragtime-gyöngy pereg, és ugye boldog, ó, igen a szíved egy darabja.

Vedd, amit adnak: szoba árnyékában lehajló asszony lágyan ringó melle. Korán olvad az alkony gyöngye el. Késő, ülsz, esti híradót szemelgetsz, félkész csodát, kísértet-forradalmat, a szíved maradékát.

Bűnben élni

(Living In Sin)

A lakás rendben tartja majd magát – gondolta, a szerelembútoron semmi por. Féleretnekség: csapot csendesebbnek, ablakot tisztábbnak kívánni. Tálon körte, perzsa kendő a zongorán, az élénk vicces egérre leselkedő macska egy szóra odébb sétált. Nem az, hogy ötkor nyikorog a lépcső jön-megy a tejesember; hogy a fényben a tegnap esti sajtmorzsák a három árnyékpalack vonala nagyon éles, a konyhapolc tányérai közül bogár néz vissza – küldött a burkolat távoli falujából... A férfi közben ásított, tucat hangot fogott a billentyűzeten jelentvén: mind hamis, vállat vont a tükörnek, szakállát dörzsölte, leugrott szivarért, őt meg csak gúnyolták a foncsordémonok míg ágyat vetett és talált egy törlőt leseperte vele az asztalról a port, a kályhán pedig kifutott a kávé. Estére visszatért a szerelemhez. ha nem is teljesen, de éjszaka megébredt néha, figyelte: a reggel a hajthatatan tejesember hogy jön fel fel a lépcsőn.

Fordította LÁSZLÓ NOÉMI

FERENCZ ZSUZSANNA Kik és Mik

Mik egyik nagybátyja Svájcba menekült a második világháború után, P.J. egyik nagynénje pedig Olaszországba.

Á nagybácsinak nyáron volt a születésnapja, a nagynéninek télen.

Tekintettel a születésnapokra. Mik a szocializmusban télen kért (de nem kapott) útlevelet, P.J. pedig nyáron. Ő se kapott passzust. Viszont Mik sízni szeretett volna, P.J. pedig úszni. Ezért Mik azt mondta P. J.-nek:

Elcserélném nyári nagybácsimat téli nagynénire. Elcserélték. Útlevelet továbbra sem kaptak. Sőt, a nagybácsi Olaszországba költözött, a nagynéni viszont

Svájcba. A születésnapjuk maradt a régi.

— Talán ez az oka annak – gondolta Mik –, hogy megszűnt az ősz és a tavasz, de a tél meg a nyár sem a régi.

10.

Kik mindig megörvendett, ha apróka délibábot, aranyló csillámport, kósza lilás ködöt, méterhoszszú ökörnyálat látott. Tudta, az ő gondolatai voltak ezek, most pedig gazdátlanul őgyelegnek a nagyvilágban. De néha még felkeresik őt.

Saját bőrén megtapasztalta, mennyi sok időt elnyelnek a gondolatok, a képzelgés. Szerette volna visszakapni az elnyelt időt. Gondolta, ha lenyeli a délibábot, csillámport, ködöt, ökörnyálat, akkor visszakapja az éveket.

De csak kannibálnak érezte magát. Vagy egy olyan országnak, amelyet valakik egy hosszabb békét követően megszüntettek.

(Folytatjuk)

szántai jános **A falu**

udjuk, ma még nem mindenkinek jut!" Ez a felirat áll falunk mindkét határában, a be- és kivezető út mentén. Bár " a be-, illetve kivezető minőség nézőpont kérdése, amint azt megboldogult dédapám, Kiss János elöljáró a táblák elhelyezése idején megjegyezte. Ez az első összefüggő összetett mondat, amit a falu lakói a soron következő nemzedékeknek megtanítottak, noha az idők során értelme homályossá vált, és az emberek lassan úgy kezelték, mint egy népdalt. A mindenkori táblabíró egyetlen és legfontosabb feladata a tábla rendben tartása és a felirat időnkénti újrafestése. Az elöljáróság nagyobb gondot fordít erre, mint a bé-, illetve kivezető út karbantartására. A magyarázat egyszerű: az utat sem mi, sem mások nem használják évszázadok óta. Megboldogult nagyapám, Kiss János elöljáró gyakran mondogatta: Az élet megdöbbentően rövid. Most, ahogy visszaemlékezem, úgy összezsugorodik, hogy például alig értem, fiatal koromban hogyan szánhattam rá magam arra, hogy a szomszéd faluba lovagoljak, és ne féljek attól, hogy - eltekintve a szerencsétlen véletlenektől – még a megszokottan, szerencsésen eltelő élet hossza sem lesz elegendő egy ilyen lovaglásra.

Viszont a feliratban rejlő, fokozatosan mitikus ködökbe burkolózó jelentés a legszilárdabb összetartó erőnek bizonyult a megpróbáltatások nehéz óráiban. Az utolsó előtti, falunk puszta létét veszélyeztető válság negyven évvel ezelőtt következett be. Pontosan emlékszem az eseményekre, hiszen suttyóként magam is részt vettem bennük. Ma sem tudja senki, mi módon, de híre kelt, hogy nagyapám legendás szomszéd faluja valóban létezik. A fiatalság, főként a házasulandó legények, lelkesen indítványozta a szomszédolást. Megboldogult apám, Kiss János elöljáró, minden tekintélyét latba kellett hogy vesse, hogy meggyőzze a nyugtalankodókat: olyan, hogy szomszéd falu, nem létezik. Ma is fülembe csengenek a lélekemelő szavak: Emberek. Gondolkodjatok. Látjátok az utat? Nem látjátok. Na hát akkor. Azért nem látjátok, mert senki sem jön rajta. Nem jött, és nem is fog jönni. Ha pedig nincs út, hogyan létezhet szomszéd falu? Ékesszólásának hála, közösségünk megmenekült a nyílt lázadástól.

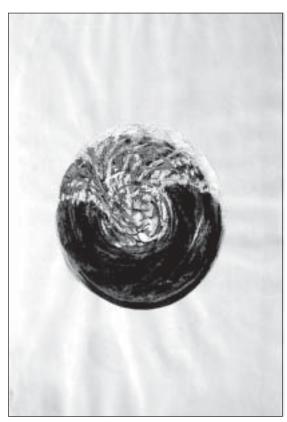
Egyébként békésen zajlott falunkban az élet. A lakosok művelték a földeket, legeltették a jószágot, házasodtak, gyermekeket szülték, maid eltávoztak az élők sorából. Ha időnként – megjegyzem, egyre gyakrabban – túl nagy fejű gyermekek születtek, a mindenkori elöljáró inspekciója után (a Nagy Válság előtt ezt a tisztséget én, Kiss János láttam el) a szülők a falu nevezetességébe, a Feneketlen kútba dobták félresikerült pulyáikat. Ilyenkor a falu aprajanagyja összegyűlt a Fő téren, a kút körül, és kórusban elénekeltük a dédapám szerezte népdalt. Egyetlen szem sem maradt szárazon, amint pacsirtaként az ég felé szállt a dal: Tudjuk, ma még nem mindenkinek jut! Elöljáróságom utolsó évtizedében ugyan némi elégedetlenségre adott okot a kútból feltörő szag, de egy tölgyfa kupak elhelyezésével kiküszőböltettem a bajt, részben legalábbis.

Békésen zajlott az élet a faluban, mondtam. És igazat is szólok, hiszen a hazugság bűn. Béke volt a Nagy Válság bekövetkezésének pillanatáig. Öt évvel ezelőtt, Szent Mihálykor ugyanis eltűnt özvegy Kiss Jánosné. Eltűnése körülbelül akkorra volt tehető, amikor a felvégről – vagy az alvégről, nézőpont kérdése – tisztán kivehetővé vált a sötét csík. Ott jelent meg, ahol annak idején a faluból ki, vagy oda bevezető út veszett bele a távolba. Feltűnése némi nyugtalanságot gerjesztett a falu békés lakóiban, ám elöljáróként sikerült megnyugtatnom a kedélyeket, mondván, hogy a csík nem egyéb

délibábnál. Röviddel ezután sírva állított be hozzám Kiss Jánosné, mondván, hogy férje, Kiss János földműves eltűnt. Megpróbáltam megnyugtatni a zokogó asszonyt, de felmenőim ékesszólása e válságos pillanatban elhagyott. A faluban rebesgetni kezdték, hogy a csík nem más, mint a szomszéd falu. Hiába idéztem fel a lakosoknak nagyapám és apám gondolatait, hiába ismételgettem, hogy amit látnak, nem több egyszerű, ám annál ártóbb délibábnál. Végső elkeseredésemben addig mentem, hogy meggyőztem Kiss János lelkészt, hirdesse ki a szószékről: a sötét csík az ördög műve. Ám három évvel ezelőtt, egy illatos tavaszi reggelen a lelkész is eltűnt. Ekkorra már hetven Kiss János és Kiss Jánosné szerepelt az általam vezetett hiánylajstromon. Kidoboltam a faluban – Kiss János kisbíró ugyanis még korábban, Karácsony előtt, igen, ki kell mondanom a rettegett szót, megszökött –, hogy aki falunk szökés általi elárulás bűnében vétkesnek találtatik, a törvény értelmében meghatározatlan ideig szabadságvesztésre ítéltetik.

Tavalyelőtt Luca napja körül aztán furcsa csendre ébredtem kora hajnalban. Amikor a dobot verve kiértem a Fő térre, ráébredtem a szörnyű valóságra. Mindenki megszökött. A faluból a sötét csík felé vezető út helyéhez siettem, de senkit sem láttam. Csak a sötét csík meredt felém fenyegetően.

Az azóta eltelt két év alatt a sötét csík egyre szélesebb és magasabb lett. Mintha közelebb jött volna. Ha szememet beárnyékoltam, délidőben templomtornyokat és háztetőket véltem felfedezni benne. Hát mégis igaz, hasított belém a felismerés. Azóta készülök a védelemre. Leöltem az állatokat, felégettem a termést, megmérgeztem a kutakat, és fegyverrel a kézben alszom nap mint nap. Várok. Édes Istenem, mi lesz velünk?

Lehoczki Jarmila: Kör IV.

ZSIDÓ FERENC

Történet békával, anélkül

Csáth Géza után, szabadon

Tudja, undorodom a békától. Mert nyálas, mert kiszámíthatatlan, ide-oda szökik, nem képes veszteg ülni, fene rossz nevelése van az átkozottjának. Gyűlölöm is – hisz tudja, alapos okom van rá... A békirtani kéne. Ha nem lennék ilyen szerencsétlen helyzetben, megalapítanám a Békairtó Intézetet. Szeretett feleségem emlékére... Mindenféle békát irtanék, de főleg a szőröseket. Mert azok bajt hoznak. Nem hallotta? Tényleg nem hallotta? Ha éjszaka bemásznak egy házba, ott hamarosan meghal valaki. S azok az undokok mindegyre bemásznak valahová. Ráadásul rejtőzködnek, átalakulnak, hogy megtévesszenek. A frász esne beléiük! Hogy az a...

frász esne beléjük! Hogy az a...
Jó, megnyugszom. S ha már ennyire akarja, elmesélem aprólékosan, hogy jártam... Jó, nem hagyok
ki semmit, a legapróbb részletet sem. Pontosan emlékszem mindenre. Tudom, tudom, minden fontos lehet. Minden. Az az egész lidérces éjszaka, mely megváltoztatta az életem. Rendben, lassan beszélek,
hogy lehessen feljegyezni mindent, ha már úgy akarják. Persze, az igazat, és csakis az igazat mondom.

Egy áprilisi esős éjszakán történt. Váratlanul, megmagyarázhatatlanul felriadtam álmomból. Alattomos rettegés lopózott be bordáim alá, melynek kezdetben nem ismertem az okát. Sehol semmi mozgás, nesz; nem voit, mi megzavarjon, rosszat sem aimodtam. Mégis, mégis... Rossz érzés nehezedett rám. Idegesen hánykolódtam az ágyon, párnámat igazgattam, ide-oda forgolódtam. Szívem hevesen dobogott, fejemben nyomást, ideges lüktetést éreztem. Számolni próbáltam, aztán mélyeket lélegezni, de nem tudtam megnyugtatni magam. Egyedül voltam a szobában – a feleségem a konyhai heverőn aludt – így nem volt, kinek elmondjam, milyen megmagyarázhatatlan félelem kerített hatalmába. És akkor meghallottam. Azt a hangot... Gyereksíráshoz vagy beteg állat nyögéséhez hasonlított, de volt benne valami kihívó, szemtelen zönge is. Begörcsöltem, a hideg végigszaladt rajtam, a tarkómtól az ágyékomig. A hang erősödött. Felállt tőle a szőr a hátamon. Először úgy tűnt, valahonnan az ágyam fejétől vagy a ruhásszekrényből vibrál elő, de aztán be tudtam azonosítani: a konyhából származott. Onnan szivárgott be, minden rést megtalálva, egyenesen az agyamba tódulva. Felugrottam az ágyból, s kirohantam a konyhába. Feleségemet nem találtam a heverőn – görcsös réműletemben eszembe sem jutott gondolkodni rajta, hol

lehet –, de az asztal alatt megpillantottam azt, amitől féltem. Tudja mit, ugye? Egy nagy, vörösbarna színű, szőrös békát. A szőrök fölfelé meredtek, tarajként borzolódtak. Pont olyan volt, amilyennek elmesélték azok, kiket balszerencséjük összehozott vele. Leg-alább kéttenyérnyi nagyságú, dülledt szemű gonoszság. Teste halotti bűzt árasztott, szájából öblös, az egész konyhát betöltő hangok áradtak ki, melyek hatására kiment az erő a lábamból. Kihívóan, felém fordulva brekegett, olyan megátalkodottsággal, mintha valami felső hatalom parancsának tenne eleget. Hangja befont, körülölelt, akár a polip karjai. Tudtam, a halált hozta. Amint már mondtam: akinek a házába belopózik, ott valakit rövidesen kivisznek a temetőbe. Nekem a feleségem volt az egyetlen kincsem, bár olykor úgy éreztem, már elveszítettem... Igen, még mielőtt... Olykor olyan távol kerültünk egymástól, de azért szerettem! Tudtam, őt akarja elragadni tőlem ez az undok varangy. Drága feleségem!, sajdult fel bennem ekkor, miért is szeretsz mindig nyitott verandaajtóval aludni?! Kihívtad magad ellen a sorsot, de nem baj, mert én harcba szállok vele, megmentelek, nem hagyom, nem hagyhatom, hogy elragadjon a halál. A szerelem, a féltés visszaadta erőmet, elűzte görcsös rémületemet, ráugrottam a békára, leszorítva

oda vergődött, hosszú szőrei belevágtak húsomba. Rémületemben elengedtem, nyomban beugrott a heverő alá, s közben csípős, vakító varangynedvet lövellt a szemem közé. Üvölteni kezdtem fájdalmamban, közben egyre jobban hatalmába kerített a düh. Végzek veled, csak azért is, hörögtem a szemem törölgetve, közben valami fegyver után kutatva. Szerencsére rövidesen megpillantottam a kisbaltát, melyet feleségem a konyhában, a heverő mellé támasztva tartott. Egyik kézzel megragadtam, másikkal fél-relódítottam a heverőt, hogy férjek hozzá a varangy-hoz. Azonnal továbbugrott, közben abba nem hagyta gyászos, ugyanakkor csúfondáros brekegését. Olybá tűnt, hogy játszik velem, hogy gúnyt űz belőlem. Fe-lemeltem a baltát, teljes erőből lesújtottam. Félreugrott, a balta éle szikrát vetett a konyha mozaikján. Mire utána fordultam, hogy újra lesújthassak rá, hátulról felugrott a nyakamra, rám tapadt, s a tarkómnál belém harapott. Egyetlen, hosszú, hegyes fogat éreztem húsomban. Vérem kiserkent, lecsordult a gerincemen. Üvöltve hátranyúltam, megmarkoltam, nem törődve a tenyerembe vágó szőrökkel, letéptem a nyakamról, lenyomtam a földre, s lesújtottam rá. Eltökélten, összeszorított fogakkal. A balta az ujjaimat is érte, de nem kaptam el a kezem, nem engedtem el a varangyot, nehogy megint továbbugorjon. Ütésemre teste nagyot reccsent, s zöldes vér lövellt ki belőle. Arcomra, számba is jutott belőle: csípős volt, ugyanakkor édeskés. Émelyegni kezdtem tőle. Persze, a munkát azért nem hagytam abba: vagdostam, lemetszettem a lábait, szétlapítottam a fejét; nagy,

hideg, undok testét. Vad bömbölésbe kezdett, ide-

David Carol: Kompozíció

dülledt szemei szétfolytak, belei és szervei kivartyogtak a seggén, száján zöld színű habokat okádott, bőre, húsa cafatokba szakadt, csakúgy röpködött szét szapora mozdulataim eredményeként, de én csak csaptam és vágtam, mígnem megszűnt rángatózni, míg végül csak egy széttrancsírozott, felismerhetetlen, bűzös zöld tömeg feküdt előttem. Igaz, akkorra az ujjaimat is szétfaricskáltam. Felálltam, ingem ujjával letöröltem arcomról a béka zöldes, émelyítő vérét, s betámolyogtam a szobába. Reszkettem az izgalomtól és a fájdalomtól, ugyanakkor meg is könnyebbültem valamelyest, mert úgy véltem, sikerült megmentenem szeretett feleségemet a biztos haláltól. Roncsolt végű ujjaimat úgy, ahogy átkötöttem egy zsebkendővel, végighevertem az ágyon, testem lassan megnyugodott, a tudat, hogy a bajt elhárítottam, békével töltötte el lelkemet, rövidesen elaludtam. Aztán a többit magam se értem. Reggel kimentem a konyhába, s a feleségemet vérbe fagyva találtam. Karja levágva, testén, fején tucatnyi seb, melle összeroncsolva. Szemében a halál iszonyata. A béka pedig sehol. Elsápadtam, rájöttem, ez a varangy utolsó húzása, nagy csele: holtában átváltozott a feleségemmé. Csúffá tett. Megleckéztetett. Hiába próbáltam távol tartani, elűzni a halált, nem lehetett.

Azt mondja, nem volt ott semmi béka? Azt mondja, ilyen béka nincs is? Azt mondja, én akkor valójában a feleségemet trancsíroztam szét? Lázálomban, elborult aggyal? Azt mondja, hiába rimánkodott, sikítozott, hiába próbált meg védekezni, valósággal szétvertem a fejét a baltával? Gyűlölettel, szadista hajlamomat kiélve? Azt mondja, a feleségem rettegett engem, azért aludt a konyhában, baltával a heverő mellett, késsel a párnája alatt? Azt mondja, ne próbáljam menteni magam azzal, hogy a béka átalakult, fölvette a feleségem alakját? Azt mondja, huszonöt év börtön jár ezért nekem? Hogy ott majd továbbszőhetem a békás mesét, hitelesebb verziókat találva ki? Jó, ne higgyen nekem. Az igazat mondtam, a színtiszta igazat, az, hogy kételkedik szavamban, nem érdekel. Az sem, hogy hülyének vagy hazudósnak, esetleg mindkettőnek vél. Tudja mit, én sem hiszem, amit felvázolt most! Hogy tudomása van róla, már régóta rosszul egyezünk, a feleségem el akart válni, de én megtiltottam, megfenyegettem? Ugyan, badarság! Imádtam őt! Hozzá nem nyúltam volna soha! Nevetséges vád, hogy én törtem az életére!

Majd meglátja, hogy igazat beszéltem, hogy igenis van ilyen szőrös béka, amikor megjelenik magánál. Undokul brekegve. A falakból is hallani fogja a hangját. Akkor, akkor majd eszébe fog jutni, amit meséltem. Es maga is szét fogja trancsírozni, elszántan, összeszorított fogakkal; pépesre fogja verni, ekképp próbálva meg elhárítani a bajt, távol tartani a halált, de nem lehet, ó nem lehet, a fene ette volna meg, jaj, édes kicsi feleségem...

háború előtt egy almafa állt a templom mögött. Ez egy olyan almafa volt, amely megette az almáit.

Az éjjeliőr apja is éjjeliőr volt. Egy nyári éjjel arra lett figyelmes a sövénykerítés mel-lől, hogy az almafa kitátja a száját. És megeszi az

Reggel az éjjeliőr nem feküdt le. Egyenesen a falu bírájához ment. Elmesélte, hogy az almafa a templom mögött fölfalja a saját almáit. A bíró nevetett. És nevetěs közben rángatózott a szempillája. De az éjjeliőr ezen a nevetésen át is meghallotta a félelmet. A bíró

halántékán már kopácsoltak az élet apró kalapácsai. Az éjjeliőr hazament. Ruhástól feküdt az ágyába, elaludt, és az izzadtságában fetrengett.

Míg aludt, a bíró halántékát már véresre is dörzsölte az almafa. Szemei kipirosodtak, és a torka ki-

A bíró a levesben almákat látott úszkálni. Lenyelte őket. Majd megverte a feleségét.

Ebéd után nem tudott elaludni. Becsukta a szemét, de a falon át is hallotta a fakérgek hangját. Egy sorban, köteleken lógva hintáztak, és almát ettek.

Estére a bíró összehívta a falugyűlést. Az emberek gyülekeztek. A bíró kinevezte az almafaőrző bizottságot. A bizottság tagjai: négy gazda, a pap, a tanító, valamint a bíró.

A falusi tanító beszédet mondott. Tudományosan a bizottságot Nyáréjjel Bizottságnak nevezte. A pap kissé vonakodott az almafaőrzéstől. Három keresztet is vetett. "Az Isten bocsássa meg a vétküket" - mondta. Azzal fenyegetőzött, hogy másnap bemegy a városba, és jelenti a püspöknek ezt az istenkáromlást.

Azon az estén későn sötétedett. Olyan forróság volt, hogy a nap alig találta meg a saját végét. Az éjszaka egyszer csak kiserkent a földből, és betakarta

A bizottság tagjai végigkúsztak a sövénykerítés mellett, letelepedtek a fa alatt, és próbáltak eligazodni az összegabalyodott ágak között.

A bíró a fejszéjét szorongatta, a parasztok vasvillájukat a fűbe dobták. A tanító a viharlámpája mellett, füzettel és ceruzával a kezében egy zsák alatt ülve a jelentését írta. Fél szemmel egy hűvelykujjnyi lyukon keresztül figyelte az eseményeket.

Az éjszaka testesedett. Úgy tűnt, hogy még az égboltot is elűzi a falu határából. A bizottság tagjai a félig kiűzött eget kémlelték. A tanító a zsebórájára nézett. Már majdnem éjfél, és a toronyóra még égy-

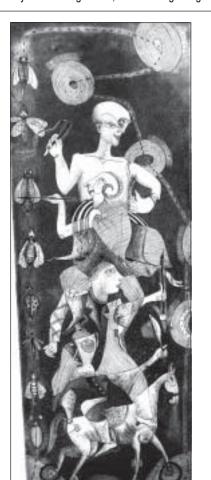
A pap megállította az órát, a fogaskerekek nem mérhetik a bűn perceit. A csend felháborította a falut. Egy lélek sem tudta lehunyni a szemet. A kutyák

az utcán kóboroltak. Nem ugattak. A macskák a fákon

kucorogtak, és figyeltek villogó lámpaszemekkel. Az emberek a szobáikban maradtak. Az asszonyok, ölükben gyermekeikkel rohangáltak ide-oda a meggyújtott gyertyák között. A gyerekek nem sírtak. Windisch Barbarával a híd alá bújt.

Éjfélkor a tanító a zsebóráját figyelte. Kidugta egyik kezét a zsákból, és odaintette a bizottság többi tagját. De az almafa meg se moccant. A bíró hosszú hall-

gatás után megköszörülte a torkát. Az egyik parasztot a dohányosoknál megszokott, heves köhögés fogta

Sandu Adrian: Éjszaka

HERTA MÜLLER Almagőz

el. Gyors mozdulattal letépett egy marék gazt, és a szájába dugta. Eltemette a köhögést. Ejjel kettőkor az almafa remegni kezdett. Ott fenn,

ahol a törzs elágazik, kinyílt egy száj. Épp úgy, ahogy az éjjellőr mesélte. A száj nekilátott az almáknak. A bizottság hallgatta a csámcsogást, miközben a

falon túl a templomkertben tücskök ciripeltek.

A hatodik alma után a bíró odaugrott, és fejszéjével belecsapott a szájba. A parasztok vasvillájukat a magasba emelték, és felsorakoztak a bíró mögött.

Egy sárga, nedves fadarab kérgestől hullott a fűbe. Az almafa szája becsukódott. Anélkül, hogy bárki is látta volna mikor, és hogyan. A tanító kibújt a zsák-ból. A bíró szerint, legalább neki, mint a falu tanítójának látnia kellett volna.

Hajnali négykor a pap hosszú, fekete csuhájában, nagy fekete kalapjával, fekete aktatáskájával, lesütött szemmel, sietett az állomásra. Közben csak a járda köveit figyelte. A mész világított. A derengés már a falak mellett állt.

Három nap múlva megérkezett a püspök. A templom megtelt. A hívek meredten figyelték, amint a püspök végigvonul a padok között, egészen az oltárig, majd felmegy a szószékre.

Nem imádkozott. Csak annyit mondott, hogy elolvasta a tanító jelentését, és már tanácskozott az Úrral. "Ezt már régóta tudja az Úr" – ordította. "Emlékeztetni akart Ádámra és Évára" - suttogta tovább.

"Es mondá az Úr: Az ördög az almafában van". A püspök egy latin nyelvű levelet írt a papnak. A pap felment a szószékre, és felolvasta. Az éjjeliőr apja azt mondta, hogy a latintól úgy megnőtt a szó-szék, hogy a pap hangja már nem is hallatszott.

Aztán a pap lehunyta a szemét, összekulcsolta a kezét, és latinul imádkozni kezdett. Majd fáradt arccal lejött a szószékről. Kicsinek tűnt. Odafordult az oltárhoz, és azt mondta: "Nem vághatjuk ki az almafát. Meg kell égessük.'

Pedig az öreg szűcs szívesen megvette volna. De a pap már döntött: "Az Úr szava szent. És a püspök is tud a dologról."

Estére a férfiak egy szekér szalmát hordtak az almafa köré. Négy paraszt körbekötözte a fatörzset, a polgármester pedig egy létráról szalmával szórta be a fa koronáját.

A pap az almafa mögött imádkozott fennhangon. A kórus a sövénykerítés mellett sorakozva hosszú énekeket énekelt. Annyira hideg volt, hogy énekük fuvallatként az ég felé szállt. Az asszonyok a gyerekekkel halkan imádkoztak.

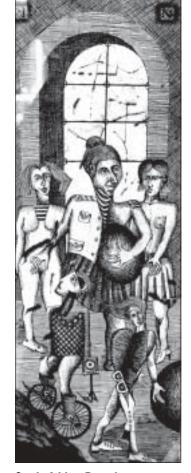
A tanító egy égő forgáccsal alágyújtott a szalmának. A lángok belekaptak a szalmába, és egyre nőttek és nőttek. Gond nélkül, recsegve-ropogva nyelték le a fa kérgét is. A fa koronájának lángja még az eget nyaldosta, amikor a Hold elbújt.

Az almák felfújódtak és szétrobbantak. Az almalé sisteregve jajgatott, mintha eleven húst égettek volna. A bűz csípni kezdte az emberek szemét. Az éneket köhögés szaggatta szét.

A falu az első esőig dunsztolódott. A tanító lejegyezte a jelenséget, és tudományosan "Almagőznek" nevezte.

dvözlettel a napos tengerpartról.

Szerencsésen megérkeztünk. Szép idő van. Az étel jó. A

Sandu Adrian: Reggel

Mezítlábas február

emrég meghalt egy barátom. A hosszú utazás vagánynak tűnt, mint a hatóságok sínjei. A vasúti kocsi haladt. Az ablak képeket hajszolt. Csak az állkapocs volt szétzúzva, a kihallgatás fagyától csak a tekintet dermedt meg, csak a leveleket és a verseket nevették ki, és vetkőztették le.

A megérkezés tél volt. Idegen az ország, ismeret-lenek a barátok. A fák felszabdaltak, hideg február. Felül az ablak.

Nem voltam ott. Közeliek az éjszakák. A nappalok távolságokként viselkedtek. És lépésről lépésre ne-kitámaszkodok a járdával egy szintben lévő ablaknak. És kérdem én, mitől ilyen kemény a madár?

Mezítlábas február, nem tudom. A karmai mélyebbre lógnak, mint a szárnyai. Betolom az ablakot. Egy nap átszelheti az utcát.

Víz, tűz és kötél nélkül. A gondolatok vékony, fehér hajtásait nem szokás megérinteni. A karmok gyengéden begörbülnek. A mindenség mély.

A mindenség egy barát halálánál pihen. Ami napként múlik el, még nem élet.

A föld is pihen. Rájövök. Hogy a napok összehajtódásával vagyok idősebb.

Nyaral a család

kantin a földszinten, a strand épp a hotel mellett. És anya nem hagyhatta otthon a köntösét, az otthonkáját, a selyembojtos házipapucsát és apa pizsamáját sem. Apa az egyedüli, aki öltönyben és nyakkendőben ül a kantinban. De anya ragaszkodik ehhez.

Az ebéd az asztalon gőzölög, és csak gőzölög, és a pincérnő újból kedves apához, és biztosan nem véletlenül. Anya arca fonnyad, kifújja az orrát, kidagad egy ér a nyakán, ajka rángatódzik. Anya mélyen meríti kanalát a levesbe.

Apa megvonja a vállát, tovább bámulja a pincérnőt, szétfröcskőli a levest útközben a szája felé, ajkait az üres kanál előtt is csücsöríti, szürcsöl, és tövig dugja a kanalat a szájába. Apa homloka izzadt.

És a fiuk már felborította az üveget, a víz anya szoknyáján keresztül a földre csöpög, már beledugta a cipőjébe a kanalat, kiráncigálta a virágokat a vázából, széttépte őket, és a salátára szórta.

Apa türelme fogytán, apa szemei tejfehérek és jéghidegek, anya szemei forróak és nagyok. Nemcsak az én gyerekem, hanem a tied is.

Apa, anya, és a kisfiú elmennek a sörcsap mellett. Apa lassít, és anya csak úgy megemlíti, hogy a sörivás nem kérdés, nem, az még szóba sem jöhet.

És apa úgy utálja ezt a gyereket, amelyik már az első nap rákvörösre sült, és anya is csoszog mögötte, és tudja jól, anélkül hogy hátranézne, hogy ez a cipő is túl szűk neki, hogy ebből is kibuggyan a húsa, hogy a világ összes cipője sem lenne elég széles a mindig görnyedt, sebesre dörzsölt, bekötözött kislábujjának.

Anya rángatja a gyereket, és menet közben egy mondatot mond maga elé, ami az egész útra kitart neki, hogy a pincérnők kurvák, romlott teremtmények, nyomorúságos teremtések, semmirevalók ezen a vilá-gon. A kisfi sír, és a földre veti magát, és anya ujjai még a napbarnításnál is vörösebben égnek az arcán.

Anya nem találja a szoba kulcsát, kiborítja a táskáját, és apa undorodik a kosztól fényes pénztárcájától, a mindig gyűrött pénzétől, a ragacsos fésűjétől, az örökké nedves zsebkendőjétől.

A kulcsok végül az apa kabátzsebéből kerülnek elő. És anya szeméből kibuggyan egy könnycsepp, anya összékuporodik és sír.

A fény megremeg, az ajtó összeszorul, és a lift megakad. Apa a liftben felejti a gyereket. Anya két kézzel veri a szobaajtót.

Délután szundikálás következik. Apa izzad és horkol, hason fekszik, betemeti az arcát, és álmában foltosra nyálazza a párnát. A kisfiú a takarót rángatja, rugdosódik, homlokát ráncolja, és álmában felmondja azt a verset, amit az óvodában az évzáró ünnepségen szavalt. Anya éberen és mereven fekszik a foltos ágyneműk között, a rosszul meszelt mennyezet alatt, a rosszul mosott ablaküvegek mögött.

Anva kézimunkája a széken. Anya kötött egy kart, egy gallért és egy gomblyukat a gallérra.

Anya képeslapot ír: itt lakunk mi. Az ablakunkat megjelöltem egy kereszttel. Ott szoktunk napozni. ahol a másik kereszt van, ott lenn a homokban. Mindig korán lemegyünk, hogy az elsők legyünk, nehogy mások foglalják el a helyet.

SÜVEG NOÉMI fordításai

Mai katalán költők

MARIA MERCÉ **MARCAL**

Ki súg nekem...

Ki súg nekem, mikor veled beszélek? Ki tölt fel gesztusokkal, fintorokkal? Ki szól és tesz nevemben? A Csaló. Nem tudtam róla, hogy bennem lakik, amíg nem jöttél. Nem tudom, miféle zugokból kibújt akkor, mint egy árnyék, úrrá lesz rajtam zsarnok szeretőként, és táncoltat, mint vásárban a bábut. Gyakran látom tükrömben, mint aki valamiféle hamuból feléledt. Ha szólok hozzád, ne is figyelj oda, bár bitorolja hangom s arcomat. S ha szerelemre gyúlt, baromi testtel elállja tán előled a kijárást, öld meg azonnal, egy percig se sajnáld. Tedd meg érettem is, az én nevemben: nagyon itt fészkel bennem, nem tudok már az öngyilkosság küszöbén megállni.

ANTONI PUIGVERD

Noktürn

Amíg alszol, tested hajózható: sűrű és nyugalmas vizű folyó, hol fürdőzik szemem és kezem úszva örvényeket, nyílásokat keres: kapukat, melyeken át csöndesen elhurcolsz. Most ajkammal odahajlok, illatod semmi másról nem beszél, csupán terólad, ahogy a vizes föld csak vizes föld szagát árasztja és a füst csak füstét: illatod olyan telt, mintha megnyílna testedben a víz és sziget emelkedne ki belőle kunyhóval, kókuszpálmával benőve, minden terek fölé, hogy az időt erődöd falai mögé temesse.

XAVIER LLOVERAS

Szonett

A régi vágy mind porrá, semmivé lett, a kamasz-gőg már rég halotti-hóka; a lélek ura most keselyű, csóka, az üde húst kikezdte az enyészet

Mint ósdi kúriát, bedőlni készet, hol emlékek laknak csak, s mind csalóka, eladtam eszem, életem azóta egy talmi kacatért, mely megigézett.

Mint selyemhernyó, mely a maga fonta szálból sző börtönt s koporsót magára, agyam hálóba zárja testem, arcom.

S nagy körmeimet a lélek goromba csapással a szívós anyagba vájja, hogy porrá váljék csúfos, bús kudarcom.

JÁNOSHÁZY GYÖRGY fordításai

IJ

PAUL VALÉRY

prózaversei

A dolgok

A dolgok a maguk módján beszélnek hozzánk – Néha énekelnek.

Az emberhez

Az emberhez, aki egyedül van, csakis hozzá szólok – ahhoz, aki felriad in media nocte létének pőreségében – mintha tudatának túloldalán támadna fel, valóságosnak és idegennek lát mindent – mintha lámpással érkezett volna valami sötét helyre, ismeretlen tárgyak közé, s ahogy lép, megvilágítja és átformálja őket. Nem vártak rá akkor és ott, a helyen, amelyik merőben más hely is lehetne...

A Nap

A Nap megolvad s válik cseppfolyóssá, ráomlik a dómokra és cserepekre, bőséges tetők csodás mocsarában, bőséges mocsarában a csodás tetőzeteknek.

Ahogyan

Ahogyan, s az elme számára meglepően, véget érnek a nappalok kápráztatón, széthulló fények teremnek s tolonganak, óriás alakzatok, az aranytól a hamuig jól érzékelhető fokonként hullanak, meghalnak, mint a héroszok és istenek, a legszebb után, s mintha természetes, könnyed és szükségszerű következménye volna a haláluk a törvénynek, mely szerint semmi sem jöhet a legszebb után.

Ősz

Ősz – Ázott föld, sár, nagyon tiszta pocsolya, csodálatos szemét és hulladék mindenütt a vízen s a földön. Jóízű levegő, tiszta, sima, mély, éles. Általános karcsúság, pára a szemhatáron, az ég áttetsző súlya.

A test fáján

A test fáján énekel a legkisebb szellemi madár.

A mindenség

A mindenség átölelő gesztus csupán, s ezen a gesztuson belül – valamennyi csillag.

Fül

Kivételesen érzékeny füle volt, s ebből élt. De viszolygott a zenétől, a verstől. Unalmasnak találta a hangzást. A zajok bűvölték el. A zavaros hangok, ajtók csikorgása, zsákok puffanása A földön, papír zizegése, s mindenek fölött csodás és Finom léptei az állatoknak s az embereknek, a gazdag Ingás, a burjánzó – a dolgokkal teli –

A tenger

A tenger, számomra, orr nyílása és tüdő, tér, hullámok felívelése, légi ital, nagyság, tüskés, óriás illat, szellősen illatozó hatalmas fa. Felborzolt levegő.

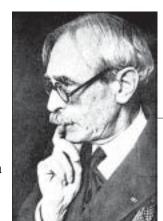
Sötét reggel

Sötét reggel – Lámpafény – Ébrenlét – Akárha egyetlen létezőként vagy gondolkodóként, közepén egy világnak, melyben az alvó emberek a semmi szerepét töltik be. Izgalom és lehetőség diadala ez a pillanat. Pozitív tulajdon ez az üresség és semmi, gazdagság – várakozás tartama – jó és fekete föld, ahol az érkező gondolat leginkább csirázhat és virágozhat.

Erezni, hogy ez a *lét* az egyetlen monológ, mely szembeszegül az egyetemes némasággal. Az ész hangja elvész, kivéve azt, amelyik magára az észre hat.

Vesd alá

Vesd alá magad legjobb pillanatodnak, leghatalmasabb emlékednek.
Azt kell az idő királyának elismerned.
A leghatalmasabb emlék
Az állapot, hová minden fegyelem vissza kell hogy irányítson
Általa tudod megvetni magad,
és becsülni magadat úgyszintén
Hozzá viszonyítva minden, fejlődésednek az ad mértéket, fokokat
S ha másnak köszönhető, nem neked magadnak, tagadd le ezt, és tudd
Lendítő erő, dac, tisztaság centruma
Bensőmben feláldozom magam annak, aki lenni szeretnék Valéry

NIKOLAJ HAJTOV

A kecskeszarv

z a véres história is erőszakkal kezdődik. Bizonyos Deli Musztafa, erkecsi pandúr, behatol a zagore-i Karaiván házába

és megbecsteleníti feleségét, a szépségéről messze földön híres asszonyt. A férj épp a juhokat legeltette. A védtelen asszony a szörnyű ijedtség és a gyötrelmek következtében megőrült, a hazatérő férj már tébolyultan találta. Karaiván felültette az öszvérre és a kukleni Szent Doktorok kolostorig kísérte, hogy az ottani csodatevő víztől meggyógyuljon. A szerencsétlen nő hamarosan kiszenvedett, s az említett kolostor mellett temették el.

A temetés után, felbőszülten és nekikeseredve, Karaiván felgyújtotta házát és a Mária nevet viselő tízéves kislányával felköltözött a hegyen álló esztenába. Tíz éven keresztül éltek magányosan ebben a kunyhóban. Karaiván sohasem mutatkozott a faluban, nehogy felszakadjon a behegedt seb emléke. Kerülte az embereket, úgyhogy az a hír járta, hogy megbolondult és többé senki sem merészelt még csak a házikója közelébe se menni. Az odavezető ösvényeket benőtte a gaz, az egész környék kihalt pusztasággá változott. Néha egy-egy vad kacaj foszlánya vagy kecskemekegés hallszott és ebből tudták az emberek, hogy valahol fönn, a zord sziklák között, a sasok és medvék birodalmában, Karaiván még él.

Lassan mindenki elfelejtette Karaivánt, már nem emlegették, aztán egy szép napon Deli Musztafát holtan találták, átszúrt mellkassal. Nem szablya vagy tőr állott ki a holttestből, hanem egy kecskeszarv. Így bukkantak rá, a szarv balról fúródott a pandúr tetemébe.

A törökök megrettentek. Keresni kezdték Musztafa gyilkosát, de nem akadtak nyomára. Csak annyi derült ki, hogy az elhunyt, halála előtt egy héttel, néhány hasonszőrű züllött cimborával az erdőbe hurcolt valami fehérnépet, meg az, hogy meggyújtotta az ecetkereskedő Roxán fején az esküvői koszorút és elvette minden pénzét, és az is, hogy egy aratókat kísérő dragománt¹ megszabadított a lovától. Tehát épp elég ok bűnhődni.

Még fel sem száradt a föld Deli Musztafa sírján, amikor valaki a karagüzeli szpáhit, Kara Memis Dervis agát kávéiszogatás közben lepuffantotta. A halálos golyó a szomszédos szilfaerdőből érkezett, épp miközben a csalogányok esti daluk zengték és az aga dicsőségére emelt kút két csorgója békésen csobogott. Összeszaladtak Kara Memis fiai és szolgái, az őrök és a béresek átfésülték fától fáig az erdőt, de nem találták meg a merénylőt. Kara Memis, a szpáhi, kilenc bolgár lányt tartott a háremében és sok anyát ríkatott meg, sok férfi bordáját törette össze, a háromszáz lelkes faluból bárki lehetett tehát gyilkosa.

Nagyboldogasszony napján újabb véres esemény történt. Hallatlan, sosemlátott eset. Az uzundzsovói úton, Ormanboaz nevű helységben, a haszkovói őrség parancsnoka Husszein és két, kegyetlenségéről hírhedt csatlósa volt az áldozat. A csatlósokkal golyó végzett, Husszeint pedig egy kecskeszarv szúrta át. A hullák mellett zavartalanul legelészett egy öszvér, rajta fehér igazgyönggyel tele átalvető. Senkise nyúlt az áruhoz. Törték a fejüket a katonák, a garázdák keresésére indultak, egyre tépelődtek. Nyomra nem bukkantak, de azt már tudták, hogy a gyilkos kéz, mely egyre-másra küldi Allahhoz a törököt, nem pénzért, hanem bosszúból cselekszik.

Az ormanboazi környéket tüzetesen átvizsgálták. Karaiván kunyhójáig is eljutottak, de ott csak a bolond juhászt találták amint rostál, véreres szemmel és hosszú szakállal. Amikor észrevette a törököket, őrült kuncogásba kezdett, a látogatók pedig sietve távoztak erről a baljós helyről.

Elmúlt a tél. Az agák elfeledték Deli Musztafa, Kara Memis és Husszein sorsát. Ám egy szép napon két kozanovszki vadász, Alis és Meko, erőszakot tett egy mezőn kapáló szegény aszszonyon. Nem telt el három nap sem e hőstett után és Alis háza kigyulladt az éjszaka folyamán. A rémült Alis feltépte az ablakot, azon ugrott ki, mert kiderült, hogy az ajtó el van reteszelve, de leomlott a tető s az égő deszkák és gerendák maguk alá temették. Összecsődültek a szomszédok, és még élve kihúzták onnan, bár összeégett. Elszállították egy kunyhóba, de két nap múlva az is felgyúlt. Az Alisra felügyelő ember elszaladt, az erőszaktevő pedig bennégett. A felügyelőnek sikerült megpillantania a gyújtogatót: szőrös, szarvat viselő szörnyeteg volt az. Három napig lelte tőle a hideg, fogai vacogtak a borzalomtól.

Alis sorsától megrettenve Meko bezárkózott kőfallal kerített házába, szabadon engedte harapós kutyáit, az udvar négy sarkára pedig egy-egy szolgát állított, csőre töltött puskával. Egy hónapon át vagy talán még tovább senki sem hagyta el az átkozott házat és látogató sem érkezett. Meko odabent üldögélt, puskával a térdén és vedelte a bort, hogy a félelem hangjai elnémuljanak. Még elaludni is rettegett. Ha néha elszenderedett, fölriadt és a mennyezetbe lőtt, ahol az egerek zakatoltak. Ilyenkor az egész falu riadót fújt, egybecsődültek az emberek, kutyaugatás hallatszott mindenfelé. Egyik éjjel aztán újra eldördült a puska, de már senki sem neszelt föl. Pirkadatkor a szolgák rátaláltak a padlón fekvő urukra, puskacső meredt ki szájából, feje szétlapítva. A rettegés teljesen felőrölte, saját kezével vetett véget életének.

Híre ment, hogy az ördögök szövetkeztek a rájákkal². A vadászok beszüntették a vadászatot. A kontyosok se igen jártak ki. Már a tulajdon árnyékuktól is féltek. A török kávézókban fantasztikus mendemondák kerengtek mindenféle, gyanúsabbnál gyanúsabb jelekről, természetfölötti nyomokról. A török nem mert sötétedéskor nyílt mezőn maradni vagy keresztény házba betérni. A szegények felszusszantak, a parasztok örvendtek a szpáhik félelmének, érezték egy könyörtelen igazságtevő láthatatlan kezét, aki nem akarta magát felfedni, de nem felejtett el minden sérelmet és gyalázatot megbosszulni. Ha egy török dühösen vagy ferdén nézett rájuk, csak annyit mondtak neki, hogy törődjön a maga bajával, különben "találkozik a kecskeszarvval". A kardzsali szpáhi nem hallgatott az intő szóra, több búzát vett el parasztjaitól mint amennyi járt, és lám, holtan találták, feje vékába gyömöszölve, átszúrt tetemében kecskeszarv. Attól fogva a "kecskeszarv", ahogy a bosszúállót nevezték, a legvéresebb fenyegetésnek számított az ellenség körében.

Zagore falvaiban újra dudaszó hallatszott, a lányok horót³ jártak, a menyecskék nyakában megjelentek az aranypénzek, derekukon fényleni kezdtek az ezüstcsatok. Karaiván falujában járták a legfürgébb horót, mivel ott tanyáztak a legügyesebb furulyások. lde kezdtek el járni a sztanimaskói fiatalok, hogy furulya és dudaszó mellett tartsák meg a lakodalmuk. Mások csak kedvükre akartak mulatni, mert azokban a nehéz időkben nem mindenhol lehetett mulatozni. Egy szép napon, az egyik ilyen ünnepen feltűnt egy csinos, tüzes pillantású lány. Olyan nagy hévvel ropta a táncot, olyan frissen szökellt, hogy lehullt a hajába tűzött rózsaszál. Amikor lehajolt érte, kebléből kiesett és a földre koppant egy kecskeszarv. A lány zavarba jött, felkapta a szarvat, visszadugta a kebelébe, majd igyekezett elvegyülni a tarka sokaságban.

"Kecskeszarv, kecskeszarv!" - terjedt futótűzként a szó. A dudák elnémultak. A furulyások a nyakukat nyújtogatták, hogy a furcsa lányt megpillanthassák, a legények villámsújtottan álltak. Szerencsétlenségre néhány rokoni szem felismerte a szép lányban Máriát, Karaiván lányát. Óriási, perzselő, egetverő felfedezés volt ez, titokban tartani lehetetlenség. Egy kalányos cigány hírül is vitte a helytartónak. Ez egy nagy csapat puskás katonával és basibozukkal4 megostromolta Karaiván szikláit. Mária pisztollyal és késsel védte magát, majd amikor látta, nincs remény, egy sziklához futott és mintsem élve a törökök kezébe kerüljön, a szakadékba vetette magát. Egy irdatlan fát forgatva kezében, Karaiván megfutamította az őt megkötözni akaró ellenséget, utat vágott magának közöttük és eltűnt a bozót sűrűjében, golyók lyuggatta bő ga-

Karaiván kunyhójában a törökök egy kihegyezett szarvval teli tarisznyára bukkantak. A krumpliveremben pedig mindenféle göncöket találtak: busójelmezt, koldusruhát, cigányrongyot, ezekbe öltözött a rettegett hajdut-lány⁵ és apja éjjeli kiruccanásaikhoz.

Nem sokkal e véres esemény után a kukleni Szent Doktorok kolostorba egy lerongyolódott kaszás érkezett és kolostori szolgának jelentkezett. Nem tudni, felismerte-e benne valamelyik szerzetes Karaiván vonásait vagy sem, csak annyi biztos, hogy a kaszás a nyár folyamán hideglelést kapott. Utolsó földi órájában gyónni akart és gyóntatójának felfedte kilétét meg azt is, hogyan került a kolostorba. E gyónásból, melyet később elmeséltek a többi szerzetesnek, majd legendává vált tudjuk, hogy Karaiván egyetlen gondolata felesége halála óta a bosszú volt. Hosszan

készült rá, hogy minél rettenetesebb legyen. Bolondnak tettette magát, hogy békén hagyják és elfeledjék. A gyónásból kiderült, hogy Deli Musztafára, miközben a kertben aludt, Mária pányvát vetett. Egy álló hétig vonszolta az erdőben, kipányvázott nyakánál fogva, mintha csak kötőféken vezetné, végül beledőfte a szarvat, és a patakba dobta. Kara Memist lelőni a vakmerő Mária felmászott egy szilfára, mely az aga háza szomszédságában nőtt, ott három napig étlen-

szomjan várt, amíg az öreg kéjenc megjelent a tornácon. Még akkor is ott kuporgott, amikor a szolgák átkutatták alatta az erdőt.

Alis házát Mária apjával közösen gyújtotta fel, kátrányba mártott kecskeszőrgombolyaggal. Abba a török faluba ecetkereskedőálruhában érkeztek. A nagy felfordulásban senki sem figyelt rájuk. Miközben a megriadt törökök összevissza rohangáltak és vaktában lövöldöztek a sötétben, Karaiván és Mária a tűz megfékezésére vizet hordtak.

Ezek a történetek valóban borzalmat keltettek, de a gyóntatóatyát leginkább Karaiván vallomása rendítette meg. Hogy feleségét megbosszulja, a juhász még az isteni törvényt is megszegte: törékeny lányból boszszúálló férfit akart faragni. Egyedül – mivel fél kezére csonka volt és rosszul célzó – nyilvánvalóan nem boldogult volna, ezért minden reménye Mária maradt.

Kilenc éven keresztül tartotta féken dühét, fojtotta el lelkében

gyötrelmét, és csak arra várt, hogy a kislány felserdüljön, akit egész idő alatt fiúnak nevelt. Fiúruhába öltöztette, széles övet adott rá, lenyírta haját, megtanította lőni és a jatagánnal bánni. Fürgén és ügyesen, Mária "fiúcska" naphosszat apja kecskéi nyomában mászkált, egymaga szembeszállt a farkasokkal, mint a legöregebb, legtapasztaltabb juhászok és olyan jól megtanult lőni, hogy háromszáz lépésről eltalálta apja puskájával a vaddisznó agyarát. Kilenc éven át gyúrta Karaiván a gyenge női lelket, viharral, széllel, medvékkel szövetkezve, s minden tapasztalatát és ravaszságát latba vetette, hogy a kislányból a nőiesség írmagját is kiirtsa.

Egyszer Karaiván észrevette, amint lánya egy óntányérban nézegeti magát. Akkor összetörte a kalibában levő összes edényt, majd elásta őket. A lány haját pedig nemcsak lenyírta, hanem egyszer tűzzel pörkölte meg, hátha sosem nő ki többet. Orsót, ollót, tűt, mindenféle női holmit eldobott és megsemmisített, nehogy felébredjen a lányban a nő. Árgus szemekkel figyelte, nehogy valami legénnyel találkozzon, de öreggel se, egyáltalán férfival és sikerült belőle igazi vadócot faragni, aki könyörtelenül mélyesztette karmait minden ellenséges torokba.

Mária mindig elöl haladt, apja utána sántikált, hol vaknak, hol rőzsegyűjtögetőnek, hol pedig ecetkereskedőnek álcázva magát. A lány találta ki az agyafúrt cseleket, ha ugorni kellett, átugrott a kőfalon, ha pedig lőni, lőtt és belemártotta a kecskeszarvat az ellenség mellébe. Minden Karaiván kívánsága szerint haladt, de egyszer olyasmi történt, ami az öreget halálos bűn elkövetésére sarkallta. Amikor Meko háza fölgyújtására leselkedtek, több mint egy hetet egy juhász kalibájában töltöttek el. Bujkáltak, ettek, aludtak, és amit Karaiván kegyetlenül elfojtott kilenc éven át, egyszercsak felszínre tört a lány lelkében: Mária, a hajdutka, beleszeretett házigazdájukba, a szép juhászlegénybe, aki nem is sejtette, hogy az ifjú hajdut piros zubbonya alatt forró női szív dobog. A Mária szemének csillogásából, kipirult orcájából, mely időnként halálsápadtra vált, a tapasztalt apa rájött, hogy

a lány szerelmes. Micsoda vihar tört ki a zord, rettenetes férfi lelkében, milyen pokoli féltékenység kerítette hatalmába szívét - lemérhető abból, hogy amikor Meko főbe lőtte magát, s ők elhagyták a kunyhót, Karaiván úgy tett, mint aki ottfeleitette a tűzszerszámát; visszafordult és megölte a juhászt, hogy Mária soha többé ne láthassa.

Karaiván nem tudta, hogy Mária elígérkezett a juhásznak, a vasárnapi horóra, a lánynak pedig sejtel-

Cott Lia Rodica: Szárnyak II.

me sem volt, hogy a saját apja ölte meg azt az embert, akibe ő, a szűz, oly forrón beleszeretett. Vajon megtudta-e a lány a horó után, hogy juhász kedvese halott, vagy apja gyilkossága titokban maradt? Nem tudni. Karaiván gyónása itt véget ért, vagy talán a gyóntató emlékei fakultak meg.

Ezt a véres históriát még gyermekként hallottam Averki atyától, a Kuklen melletti Szent Doktorok kolostor agg szerzetesétől. Az öreg nem lakott már a kolostorban, csak a közelében álló kunyhóban, melyet ő maga épített. Azt beszélték, hogy a főapát elüldözte, mivel Averki mindenkinek elmondta, mennyit lop. A vén szerzetes nem tudta, hogy a rendfőnök a vladika6 áldása és pártfogása alatt áll és váratlanul, öreg napjaira, a kolostor falain kívül találta magát. Averki vad gyümölcsön és adományokon tengődött. Sokszor láttam őt száraz kukoricát fejteni, ezt összekeverte egy kis liszttel, majd megfőzte. Erős dohányos volt, de nem futotta dohányra. Mi, a kis csordásfiúk, valahányszor a kunyhója tájékára vetődtünk, dohányt koldult. Néha vittünk neki mezőn elhullajtott dohánylevelet, cserébe elmondott egy-egy hódoltság korából való szörnyű történetet. Ezek közül az egyik Karaivánról és hajdutlányáról, a Kecskeszarvnak is nevezett Máriáról szólt. A szerzetes, aki mellett Averki inaskodott, épp az a gyóntató volt, aki feladta Karaivánnak az utolsó kenetet.

Mintha ma is látnám magam előtt Averki atyát, töpörödötten, kapcába bugyolált lábaival, dohányfüsttől rozsdás bajszával. Valahányszor Máriáról mesélt, megtelt a szeme könnyel. Amint megrendülten kiköpte a dohányt, mindig ugyanazokkal a szavakkal fejezte be elbeszélését:

 Legenda sok van, Mária csak egy! Ezért nem javult meg ez a világ!

Fordította: KÁNYÁDI ANDRÁS

- utasvezető kalauz
- ² az egykori török birodalom nem mohamedán alattvalója délszláv tánc, a hórához hasonló.
- ⁴ török szabadcsapat tagja ; nem sorkatona, hanem népfelkelőféle ⁵ a betyár délszláv megfelelője ⁶ ortodox püspök, jelentős területi hatalommal rendelkezik.

A lepkeevő színe előtt

(román költőnők versei)

Szemelvényünk a román női költészet filozofikusabb vonulatából kínál ízelítőt. A négy költőnő más-más generációból származik. A legidősebb, Ileana Mălăncioiu a nyolcvanhoz közeledik, és már klasszikusnak számít, a legifjabb Saviana Stănescut pedig még az ifjú lázadók között tartják számon. Mégis közös bennük a filozofikumba burkolt karnalitás, a férfinő viszony, és egyáltalán, az egész élet harcként való felfogása.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Lepkealakot öltöttem

(Luasem forma unui fluture)

Lepkealakot öltöttem, szálltam a varázskert fölött, véletlenül a lepkeevő színe elé kerültem mielőtt felfalt, esedeztem.

Tobzódtak a szárnyakon a színek, alatta aligha látszott a tiszta szűzi test áldozata a fogaknak,

tövig kopott malomköveknek. Csápjaim rohamosan nőttek, és nyugtalanul noszogatták, nyitogatták az éhes szájat.

Lepkealakot öltöttem, szálltam a varázskert fölött, véletlenül a lepkeevő színe elé kerültem mielőtt felfalt, esedeztem.

MARTA PETREU

Változatlan

(Neschimbată)

Azt mondták nekem változatlan maradtál változatlan kilenc év után – írja egy volt szeretőm

Valóban. Valóban elmúlt szerelmem valóban Életemről – jóformán semmi: elvesztettem egy férfit szerettem egy férfit teljes bevetéssel elhagyott egy férfi én elhagytam egy másikat Lám így sétálok át életükön lám így tűnnek tova életemből halál révén érdektelenség révén csalás révén feledés révén Lám így állok itt málnaszín ruhámban lám így gyászolom az egyetlen törvényes férfit: saját bőrömben ülök hallgatván a Patetikát változatlan változatlan változatlan

RUXANDRA CESEREANU

Püthia

(Pithia)

(részlet)

A templom mellett a hadfiak izzadnak, tévelyegnek a nyárban, kicsattannak érett gyümölcsként; meghaltak háromszor a télen, tavasszal mártírokká váltak és gazdasszonyokkal jön az ősz, izgalmas új telet ígérve. Reggel a tejesemberek nem is csodálkoznak, a király kilép a szobor bőréből és legyőzi

a fagy himéráját. A színes ablakok, a templom fülei kihallgatják a hajnal pletykáit, a harangok feketebábuként szólnak. Egy padra ülünk, van itt néhány öreg és szerelmes még tegnapról. A király álmos katonái megérzik a pusztító hőséget, mi pedig fáklyák köré fonódunk, és újra legyőzzük a fölénk magasló üveges napot.

SAVIANA STĂNESCU

meséljétek el

(povestiți-mi)

meséljétek el miként harapott halántékon szétzilálva utolsó ötleteiteket miként használta létraként melleteken a szőrt és hogyan kapaszkodott a torokig behúzódván lelkiismeretetek esője elől melynek íze akár a vadászok által agyonhajszolt üldözött nyúl húsáé milyen volt köldökömben szerelmesem rátaláltál

a szóra melyet akkor feleitettél el mikor legutóbb meszelted csókoddal falaim meséliétek el miként szedtétek össze egy napon és préseltétek ki utolsó ágyasotok csípője között miként ellenkezett ő és miként került az iskola herbáriumába kipusztuló félben levő példány gyanánt

Válogatta és fordította: Szőcs Noémi Imola

Ŋ

LOVAS ILDIKÓ

Kicsi tengerem

2002. december 17.

B. A.: Bácskai magyar író vagyok. Azok vagyunk nem? (Budapest, Frank Zappa-kocsma)

Sokat gondolkodtam ezen. És igen, azok vagyunk. De én nem tudok nagy tereket befogni, nekem a kicsi a terepem, Bácskának is csak egy szeletje: Szabad-

De igen! Legyen a kályhánk, amitől elindulunk: Bácska.

Tehát a 2002. év végén a budapesti Frank Zappa kocsma asztaltársasága és még néhányan, akiket mobilon értünk utol, megteremtettük a bácskai magyar irodalmat.

De a történetben, ebben a kicsiségekkel tűzdelt szövegfolyamban még csak ott tartok, hogy a kilencvenes évek első harmadában, első-második kötetes szerzőként, a magyar irodalom porszemeként többször szájba sz..., árulónak, kozmopolita bérencnek neveztek, olyan gerinctelen lénynek, akinek Újvidék a Párizsa.

Csodálkoztam nagyon, mert ezeknek a meglett, nálam húsz-harminc évvel idősebb embereknek tudniuk kellett, miről beszélnek. Ők már akkor tudták, hogyan állnak a dolgok, amikor én még általános iskolásként díjat nyertem a NHHSZ Forradalmi Hagyományok Ápolását és Fejlesztését Ápoló Bizottság: A Népfelszabadító Háború Gyermekrajzokban című kiállításán (Szabadka, 1977. október 29-én) való eredményes részvételemért. Az AVNOJ Második ülése című könyvet kaptam ajándékba. Ja, A Nyolcadik Brigád harcosai vagyunk címűt is akkor kaptam.

Meg voltam fertőzve rendesen. Részt is vettem gyorsan a Tito-Forradalom-Béke elnevezésű történelem versenyen, és teljesen szerelmes lettem Mayer Ottmár forradalmárba, olyan szomorú volt a tekintete, mint Radnóti Miklósnak, akit 1977-ben szintén imádtam, a "bombák zuhanni vágynak, és én ellenükre élek" be volt ragasztva a noteszomba Picasso Guernicája mellé, azt hiszem, Mayer Ottmárba, Radnótiba és Tamás bátyába (sok szeretettel kislányunknak Ildikónak, aputól és anyutól, 1976.12.24.) egyszerre szerettem bele, s megvallom, leginkább ez érdekelt: a könyvek és a szerelem, csak most, hogy a fiam tízéves lett, most látom igazán, mennyire magával ragadják a lelket a könyvek, érzések, vágyak, kalandok, lehetőségek. Bár a fiam a Honfoglalásból írt ellenőrzőt (úgy hiszem, teljesen a Tancsi kiválóságának, emberi nagyságának köszönhetem, hogy erre ő tanítja meg), pontosan tudja, milyen nyilai voltak Árpádnak, de a forradalomról leginkább én jutok eszébe, anyád, az egy forradalmár – kacsintanak a hátam mögött -, és nem Mayer Ottmár.

A generációs nemzettudatban ennyi változás már biztosan bekövetkezett.

De elsősorban nem erről van szó. Hanem arról, hogy mindazok, akik személyemmel foglalkozva az áruló és kozmopolita (ehhez mostanában a lolitapontkom kifejezés áll legközelebb, remélem ezzel a problémával is foglalkoznak majd) jelzőt találták megfelelőnek, nem találtak engem eléggé magyarnak, bizonnyal jó munkát végeztek a hetvenes években.

Mély meggyőződésem, hogy a fiatalok megőrzik azt, amit az idősebb elvtársak kivívtak, és amit most közösen létrehozunk, és ha kell, elszántan szembeszállnak minden kísérlettel, amely hazánk drágán szerzett függetlenségét, népeink és nemzetiségeink testvériségét-egységét, önigazgatásunkat és szocialista forradalmunk más nagy vívmányait veszélyezteti. (Josip Broz Tito beszéde Jajcéban az AVNOJ II. ölésének 30. évfordulója alkalmából in. Az AVNOJ második ülése, Forum, 1974. 19.0.)

Annyira jó munkát mégsem végezhet senki.

Egyrészt közbeszól a halál. (1980. május 4.)

Másrészt megingatja hitünket a testvériség-egységben az, ha a Köztársaság Napja alkalmából rendezett ünnepségen évről évre, midőn a magyar szavalatra kerül a sor ("emberek, legyünk ma mások, legyünk virágok"), az A és B osztályosok röhögnek, lökdösődnek, beszélgetnek.

Harmadrészt középiskolásokká cseperedünk (ne legyé' má' olyan szakadt, szól a családi intés), és kezünkbe akad a Városi Könyvtárban Esterházy Péter regénye, amelyben magunkra találunk: "Haver, de szakadt vagy."

De nem ilyen bonyolult, oda-vissza mutogatást megérdemlő dologról van szó, mint amilyennek talán tűnhet. Az persze mindenképpen jóleső dolog, hogy tehertételek nélkül ejthetünk szót olyan nagy és komoly dolgokról, mint nemzet, haza (haladásról ezen a vidéken egyelőre nem. Nem ejthetünk szót).

Azért nem érzem tehertételnek, mert ahhoz túl későn születtem. Ahhoz, hogy a helyén tudjam a szocialista diktatúrát, még időben születtem. (A katonai erőt bevető soviniszta, nacionalista, szélső jobbal kokettáló és együtt is működő hatalom működéséről is vannak konkrét tapasztalataim, erről folyamatosan, eddig is, később is, örökké.) Ahhoz viszont már későn születtem, hogy a szocialista eszmében igaz módon hinni tudjak, vagy boldogulásomért hamis módon hitet színleljek. Amikor az egyetemre való beiratkozásunkat követően a terembe bejött az alapszervezet párttitkára, s megkérdezte, be szeretnénk-e tagosodni, senki nem jelentkezett. Nem is foglalkoztunk a kérdéssel, úgy tűnt, ő sem teszi. Talán mi voltunk az utolsó generáció, akinek még föltették ezt a kérdést. Ilyen kérdés már nem létezett.

És azok között, akik barátaim lettek, nem merült fel a nemzeti hovatartozás kérdése. Köztünk, bennünk nem merült fel, ugyanis a magyar irodalom, mint választott pálya önmagában volt a válasz. Bizony, bizony, akkoriban, a nyolcvanas évek második felében már ilyen egyszerű volt az élet. Ez a térség azonban az esélyek és handikepek vonatkozásában is külön stúdium. Politikai geográfiája miatt – az európai fejlődéssel való összeforrottsága ellenére – Európán belüli sajátos izoláció. Sokszor kényszerült szellemi-művészeti elszigeteltségbe – és nem csupán a fasizmustól a legutolsó időkig, máig. Izolációjából mindig szakaszosan tudott csak kitörni, de még ilyen feltételek mellett sem szűnt meg soha az európai fejlődés alkotó, iskola-teremtő részese lenni. Éppen ezért hat sokszor visszásnak, mikor szellemi és művészi teljesítményei méltánylásánál az indokoltnál jobban kerül előtérbe e térség politikai tragikuma, pikantériái, a politikai időszerűség erotikája. (Mészöly Miklós: A pille magánya, 61.o.) Ez fontos volt nekem. Talán érthető, miért.

Aztán, amikor a nemzeti hovatartozást centizni kezdték, amikor a gyávaságot kilométerben mérték és határhoz igazították, igen elszomorodtam. Azt hittem ugyanis, hogy a megbolondult, vérben úszó egyszer-volt-országban ennél azért természetesebb egymás közti létünk. Semmit nem akartam bizonyítani. Úgy hittem, az, hogy itt élek, beszélek és írok az anyanyelvemen, elég.

Elég!

Ha megmozdulunk – akkor megdöglünk.

Sajnos még nem nyert bizonyítást, hogy ha nem mozdulunk – életben maradunk.

"A szerb nép sohasem mond le a szerb Dalmácia, Szlavónia, Baranya, Bosznia és Koszovó felszabadításáról" – mondta Vojislav Šešelj, amikor elindult Hágába. (Magyar Szó, 2003. február 25.)

És mégis csak egy léggömb akarok lenni, de kikötve.

Mindenképpen csak a kicsi dolgokkal akartam foglalkozni. A nagy eszmék, nagy területek befogadására nem vagyok alkalmas, talán azért. Az idegenszerűség otthonossággal keveredő érzése zavarba ejt, mindig is zavarba ejtett. A szabadkaiság – mint a szabadság mértéke – a kicsi dolgokat érinti. Apró hódításokat: helyszínek, épületek történetét; építészek, festők, zenetanárok, kurvák, angyalcsináló asszonyok cselekedetinek megértését; A szentelekys kulőr lokált fájdalom, agresszivitás és eldobottság-érzés nélkül. Szabadon, otthonosan, az elszakadás vágya nélkül: hová szakadni el, amikor otthon vagyok? De ez az otthon meghódításra vár, mert különbözik attól, ahogyan láttatták velem. Gondolom, a dolog egyszerű: azt már tudtam, hogy Tito elnök népeink boldogulására emelte poharát a jelenlevők felé és így üdvözölte az ünneplő egybegyűlteket. A vacsora alatt 22.10 óráig kamarazenekar szórakoztatta a jelenlevőket. Előbb könnyűzenével, majd magyar nótákkal. "Akácos út...", ,,A vén cigány..." és más nép- és műdalok hangzottak fel a hegedű húrjain. 22.10 órakor a kamarazenekar kivonult és átadta helyét a tamburásoknak, akik szláv és magyar dalokat játszottak (Subotica s Titom, Szabadka Titoval, év nélkül, 53.o.) de ez nem volt az életem része. Az életem része a Városi Könyvtár kölcsönző osztálya, egy nyáron át pedig az egész könyvtár (a régi könyvek osztályától a padláson tárolt folyóiratokig) volt, a Katonakert (tánc), a Jadran (film), a Teréz templom (orgona hangversenyek), Palics (különös tekintettel a spliti sétány elején lévő cukrászdára, ahol engemet először csókoltak meg, és különös tekintettel a Vigadó épületében működő Amfora diszkóra, ahol mindig a nálam alacsonyabb fiúknak tetszettem meg), a Városháza belső udvara (jazz és blues koncertek) volt. Állítólag a középiskolában működött az Ifjúsági Szervezet, s tagjai is voltunk, hiszen az általános iskola 7. osztályában mindenki az lett (zöld könyvecske), láttam az elnökét is, szép lány volt, fekete haj és kék szem, évekkel később, amikor az Újvidéki Televízióba nem vettek fel

– az ösztöndíj-szerződésbe foglaltak ellenére sem –, a világ legjobb gyártásvezetője azt ajánlotta, hogy tagosodjak be az Egyetemista Szolgálathoz, úgy könnyebben hozzájutok a honoráriumhoz, tehát beléptem a Közgazdasági Egyetem egyik irodájába, és ott ült velem szemben az a fekete haj, kék szem. Igen, azt hiszem még lettek volna lehetőségek, csak 1983-ban, amikor középiskolások lettünk, az volt a természetes, hogy nincs közünk az Ifjúsági Szervezethez.

Az egyetlen szervezet, amelyhez közünk lett, az versmondásra tanított, versmondásra és könyvek olvasására, a későbbi latin- és angoltanárnőm vezette, általa töltöttünk négy napot a Márton Áron kollégiumban, ahová Illés Zoltán egyetemi hallgató (összesen négy magyar politikussal fogtam kezet, ha beleszámíthatom a kisradonováci fideszes környezetvédelmi minisztert is, aki akkor még - mondom - egyetemista volt, Magyar Bálinttal, amikor átadta a Móriczösztöndíjamról szóló papírt, de elnézett a fejem fölött, Thürmer Gyulával, amikor Slobodan Milošević után a szabadkai szocialistákat is meglátogatta, és minden újságírónak kötelező volt kezet fogni vele, hát ő a szemembe nézett, de én az övében nem láttam semmit, és Göncz Árpáddal a Népkör újjávarázsolt épületének átadásán, azt hiszem, az normális érzés volt), korábban a tanárnőnk csoportjának tagja hívott meg bennünket, Kosztolányit szavaltuk és a Szépművészeti Múzeumban múlattuk az időt, nem tudom, hogy a mellénk rendelt honvédelmi referens, aki egész vonatúton hallgatott (most én is elhallgatom a nevét), merre járt, bolyongott szegény.

Amikor tehát 1983 nyarán a Városi Könyvtárba kerültem kötelező gyakorlatra, azt hittem, mentem meghalok az unalomtól. A régi könyvek osztályán voltam csak éber, mert ott fáztam. Néhány nap után a könyvtárosok magunkra hagytak bennünket, poroljuk csak nyugodtan a tudományos osztály állományát. Akkor mentem föl a padlástérbe, és úgy emlékszem, le sem is jöttem onnan, ott ülök a Bácsmegyei Napló-, Szabadkai Hírlap-, Bácskai Hírlap-, Bácsország-példányok között.

Néhány évvel később a Városháza folyosóin bolyongtam, mert nem tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy Casanova szökését a börtönből csak úgy érthetem meg, ha a fejemben feltérképezem a városháza furcsa, kanyargós folyosóit, börtönemeletét. Erre azért is szükségem lett volna, mert összefüggő szöveget akartam írni (azóta is) Csáthról, aki nagyon megvetette a városházát, de nem a nőket. Kettejük közti hasonlóságot nem a kúró-túrák számosságában, inkább a két város sorsában kerestem volna (azóta is), amihez még Gavrilo Princip szerencsétlen sorsa is társult később, ugyanis mint azt egy Szarajevóból menekült újságíró kollégámtól (Ottlik bridzs-könyve miatt tanult meg magyarul) megtudtam, a szabadkai óvodák igazgatónőjének nagyanyjába volt szerelmes, aki kikosarazta – fél órával később jött a golyó.

Ott bolyongtam a folyosókon, amikor meghallottam az Újvidéki Rádió dél és fél egy között sugárzott magyar nóta műsorát. Jákó Vera a kovácsoltvas

lépcsőkorlátok között. Elindultam a hang irányába – így ismertem meg Magyar Lászlót. Casanova börtönével mégsem hozakodhattam elő, így aztán előadtam, hogy engem a régi utcanevek érdekelnek, mert egy csomó jegyzetem van a Bácsmegyei Naplóból, amit emiatt nem tudok használni. Ez is igaz volt. Évekkel később, talán éppen a halála előtti tavaszon mesélte, nem hitte egy szavamat sem, és csak azért segített, mert jó érzés volt, hogy egy csitri ilyeneket talál ki.

Néztem a térképeket, épületek tervrajzait, jóváhagyásokat, fellebbezéseket, bárcákat: leginkább a szakadozásokat, a régebbnél régibb vonalakat, kacskaringós aláírásokat – évekig.

Csak a kicsi dolgok, azok érdekelnek. A nagy összefüggések megzavarnak. Asszonyi elmém, no.

Országot vissza nem veszek. Bele is szakadnék, annyi volt belőle.

De ez a vidéki város jó nekem. Még szép, hogy jó, ami jó. Ha, akkor az tévedés.

Ráülök és semmi ha. Ez a meghódítás!

Cott Lia Rodica: Szárnyak I.

szép ismeretlen – egy külföldi irodalmár nevezte így a magyar irodalmat. Ha nő lenne irodalmunk, akkor kétségkívül kedves bókként értelmezhetnénk kijelentését. Ám ez éppen nem mondható el róla, mivel nagyon erősen férfiak alkották meg és uralják máig, ezért a nőies hasonlatokkal nem árt óvatosan bánni. Mert bármennyire vonzó egy társaságban szépnek és ismeretlennek tűnni, ehhez nem árt némileg fiatalnak is lenni. A magyar irodalom pedig már több mint kétszáz éve nagykorú, ezért annyira fiatalnak mégsem nevezhető. De az ismeretlensége a külföldi olvasók számára szinte mindvégig megmaradt, még ha a legutóbbi időkben változott is a helyzet. Ezt pedig nehéz feldolgozni sértettség és/vagy gőg nélkül, legalábbis irodalmunknak eddig nem sikerült.

Nem mintha volna megoldás. Abban az értelemben feltehetően nincs, ahogy irodalmunk várja, hogy végre felfedezzék "valós értékeit". Az idézőjel semmiféle iróniát nem tartalmaz az irodalmi értékek felől, csupán azok érvényesülését kérdőjelezi meg. Mintha hiányozna az a józan belátás, hogy a kultúra tere globálisan aszimmetrikus. Ezért a kulturális, ezen beľül az irodalmi értékek cseréjét sokkal inkább a piac törvényei határozzák meg, és nem esztétikai értékek önelvű kommunikációja szerint alakul. Tehát egy-egy műalkotás, írói életmű világ-beli ismertsége és rangja sokkal inkább az irodalom intézményrendszerének teljesítménye, mintsem az adott irodalom autonóm értékrendjének túlzása vagy deficitje. Persze ezt elvileg könnyebb szétválasztani, mint a gyakorlatban szembesülni ennek értékítéleteivel. Pontosabban ezek hiányával: a tájékozatlansággal, az ignorálással, a jóindulatú lekezeléssel, stb. Mindenesetre tény, hogy például Arany János költészete vagy Kosztolányi Dezső regényei ismeretlenek az európai olvasók

Annál rosszabb nekik! – mondhatná önérzetesen bármelyik magyar olvasó. Természetesen joggal, de itt érdemes egy pillanatra megállni. Mi az, hogy "természetesen"? Honnan és hogyan tudhatná egy külföldi olvasó, hogy ezek a nevek és művek ennyire evidensek, ha egyszer hozzáférhetetlenek – vagy ha netán mégis, akkor a fordítások minősége rendkívül esetleges? Higgye el ezért becsületszóra?! Készséggel megteszi, az udvariasság és a türelem nem ismer határokat. De ettől még alapvetően nem változik a helyzet, hiszen az egykor elmaradt recepció már nem rekonstruálható "visszafelé", csupán a pótlására van némi esély. Ahogy például Márai Sándorral történt, akit hosszú nyugati emigrációja ellenére csak halála után fedezett fel a külföld – igaz, hogy egy mesterien szerkesztett, mégis közepes esztétikai színvonalú regényével (A gyertyák csonkig égnek) vált világhírűvé. Kérdés, hogy a fontosabb és művészileg rangosabb könyveire (Szinbád hazamegy, Egy polgár vallomásai) mennyire kíváncsi a világ..

Látható, hogy az önérzetes válaszok mennyire sebezhetőek. Feltehetően innen ered irodalmunk önértékelő bizonytalansága: a folytonos bizonyítási kényszere, az állandó felsőfokú jelzők és az ezt kompenzáló alulértékelés, a lesajnálás és a sznob világirodalmiság igénye. Mert persze összehasonlítani és értékelni akkor is szüksé-

ges, ha ennek számtalan nehézségét tapasztaljuk, illetve viszonylagosítjuk magunkban. Irodalmunk szempontjából is tanulságos az, amit Witold Gombrowicz írt Naplójában: "Kisebb volt Miczkiewicz Danténál? Ha már belementünk a méricskélésbe, fogalmazzunk inkább úgy, hogy Miczkiewicz a lágy lengyel lankákról nézte a világot, Dante viszont (az emberiség által emelt) hatalmas hegy csúcsáról, ahonnan más a kilátás. Lehet, hogy Dante nem volt 'nagyobb', csak magasabb ponton állt: Ezért magaslik ki." Nem állítom, hogy ebben a kérdésben Gombrowicznak maradéktalanul igaza van, de ha a hegy metaforát a fordítással és az értelmezéssel helyettesítjük, akkor jobban érthetővé válnak az ismeretlenség okai.

mészáros sándor Váratlan esély

- néhány szó a magyar irodalomról -

Bizonyára elég sokan osztják véleményem, hogy a magyar irodalom legjobb teljesítményeit lírában és a novella műfajában érte el. Mégis sokkal kevésbé fordítják ezeket idegen nyelvre, mint a jóval egyenetlenebb színvonalú magyar regényirodalmat. Ami a költészet esetében talán még érthető, hiszen a vers iránt világszerte megcsappant az olvasói érdeklődés, vagy amikor - az államszocializmus alatt - néha nagyobb tömegek álltak sorban egy-egy verseskötetért, hát az sem volt maga a paradicsom. Legalábbis annak, aki átélte, kevés nosztalgiája maradt eziránt. De mindez legyen az olvasásszociológusok és könyvkiadók gondja-baja, mert bármennyi érv szól is a költészet eladhatatlanságáról, elvi és gyakorlati fordíthatatlanságáról, mégis költők és versek nélkül nem képzelhető el az irodalom és annak értő olvasója sem, mivel a romantika óta e műnemben koncentrálódtak legerőteljesebben a modern művészet új nyelvi tapasztalatai. Ehhez járult hozzá még a magyar irodalom nyelvi izoláltsága és az a sajnálatos tény, hogy kevés jelentős költő vállalkozott költészetünk idegen nyelvre való fordítására. Meggyőződésem ugyanis, hogy jól verset fordítani csak jó költő tud - a többi csak irodalom, jámbor szándék és kultúrdiplomácia.

A novella háttérbe szorulása lényegében ugyanezzel az okkal magyarázható. Természetesen érthető, hogy a külföldi kiadók és olvasók érdeklődése elsősorban a regényekre irányul, ha egyáltalán megjelenik efféle igény. De nem biztos, hogy ennek az elvárásnak automatikusan érvényesülnie kell a prózairodalmunk értékrendjében, illetve azokban a véleményekben, ajánlásokban, amelyeket a magyar irodalmárok tesznek a külföldiek felé. Igaz, hogy a világirodalomban igen kevés írót említhetnénk, aki csak novelláival lett híres és általánosan elismert (Maupassant, Csehov, Borges), mégsem állítható, hogy ez jelentené az értékelés végső alapját. Mert lehetséges ugyan, hogy például Hemingway a közepes regényeivel lett világhírű, de ettől még "magunkban" rendkívül nagyra tarthatjuk elsőrangú novelláit. Sőt, a magam részéről mélyen egyetértek Borges véleményével, aki szerint a novella sokkal koncentráltabb műfaj, mert szinte minden regényben fölfedezhető néhány oldalnyi alkotói erőtlenség, művészi gyengeség.

Az új magyar prózairodalom bizonyos mértékben értelmezhető a posztmodernitás általános fogalmi keretei között, különösen megjelenésekor igyekeztek a kritikai értelmezők ebből a világirodalmi távlatból szemlélni és elemezni. Mára azonban hangsúlyosabbá váltak azok a különbségek, amelyek ezeket az írásmódokat elválasztják-megkülönböztetik az inspiráló (nyugati) irodalmi mintáktól. Hiszen az új magyar próza írásai abból az ellenállásból és művészi autonómia törekvésekből születettek, amelyek elu-

tasították az államszocializmus hivatalos elnyomó ideológiáját és hamis realista irodalmát érvénytelennek találták, és ezzel együtt felszabadították a nyelvi közlésformák sokféleségét. Ennek pátosza és művészi izgalma mára már elmúlt. Ebben az értelemben mélyen igaz Esterházy Péter kijelentése, hogy nincsen olyan 1989 előtti könyv, amelyik ne gyászolna mondatot. De éppen Esterházy – akinek regényei a *Termelési-regény (kisssregény)* [1979] óta talán a legtöbb vitát váltották ki és joggal tekinthető az új próza egyik legfőbb kezdeményezőjének – legújabb könyvei bizonyítják, hogy írásmódja alapvetően nem változott az elmúlt évtizedben. Tehát ez a szemléleti-poétikai változás már a nyolcvanas években bekövetkezett, de csak a közelmúltban vált általánosan elfogadottá.

Ami nem jelenti azt, hogy egyetlen irodalomfelfogás vagy stíluseszmény uralná a kortárs magyar prózát. Mert bármennyire is jelentős Esterházy Péter vagy Nádas Péter hatása, mégsem állítható, hogy a náluk fiatalabbak feltétlen módon követnék őket. Vagy akár azok a nemzedéktársaik, akik az új irodalom fellépésekor kevesebb figyelmet kaptak, és csak mostanában nyerik el írói rangjuknak megfelelő helyüket a kortárs próza kritikai értékrendjében. Igaz, ennek részben külső, irodalomszociológai okai is voltak. Bodor Ádám első novelláskötetei még szülőföldjén, Erdélyben, pontosabban Romániában jelentek meg a hazainál is mostohább körülmények között, ezért aztán csak az 1982-es Magyarországra való áttelepülése után fedezték fel őt. Ebben közrejátszott az is, hogy sötét tónusú, ám nyelvileg rendkívűl visszafogott elbeszélői közlésmódja, elbeszéléseinek kihagyásoslátomásos szerkezete, az emberi határszituációkban megjelenő abszurd-groteszk léttapasztalatok iránti írói fogékonysága és keserű humora nem illett a hagyományos, szolgálat-elvű erdélyi irodalommal kapcsolatos elvárásokhoz. Jellemző a lappangó műfajhierchikus szemléletre, hogy az 1992-ben megjelent Sinistra körzet című novellafüzérét is regényként értelmezte a kritika és szélesebb olvasóközönség. Talán nem fölösleges hangsúlyozni, hogy ebben az évtizedben ez volt az a könyv - Esterházy Harmonia Caelestise mellett -, amit a legegyöntetűbb kritikai elismerés és olvasói siker övezett.

A nyolcvanas-kilencvenes években fellépő új írók könnyebben jelenhettek meg az irodalmi nyilvánosság előtt, mint az előttük járó nemzedék képviselői. Például Nádas Péter első jelentős regénye, az *Egy családregény vége* című (1978) politikai okok miatt hosszú késéssel jelenhetett meg, de az 1986-ban megjelent reprezentatív nagyregénye, az *Emlékiratok könyve* című megjelenését is – amit azóta számos európai nyelvre lefordítottak és komoly nemzetközi kritikai visszhangja van – hosszas kiadói/cenzúrális

Ha tehát efféle akadályokkal már nem kellett megküzdeniük, mégis irodalmi elfogadtatásuk és elismertségük jóval lassabb és szűkebb körre korlátozódik. Sajnos igen kevesen ismerik Pályi András műveit, akit íróként szinte kizárólag a "test templomának" misztériuma foglalkoztat. Sőt, úgy is mondhatnánk, hogy Pilinszky János nagyhatású költészetén kívül az egyetlen, komoly misztikus írónk, akinek elbeszéléseinek, regényeinek cselekménye és tétje rendre valamiféle profán megváltástörténet (Éltem, Túl, Megérkezés). Az érzékiség és testiség tabuit törik meg a fiatal Darvasi László elbeszélései és A könnymutatványosok legendája című regénye, de az ő írásmódját inkább a posztmodern játékosság és a szövegvilágok mellérendelő vi-

huzavona előzte meg.

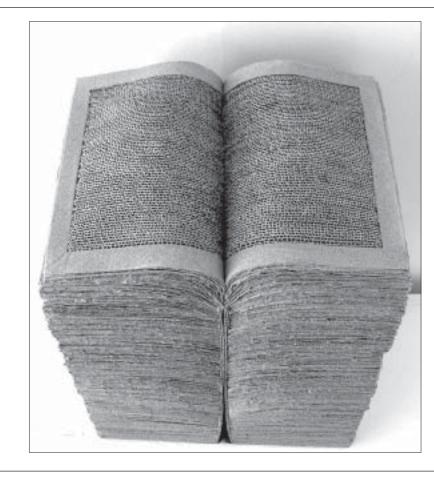

Onisin Cotta: Gondolat a teremtésről

szonylagossága jellemzi. Vagy például hiába jelent meg az 1951-ben született Kukorelly Endrének vagy a nála nyolc évvel fiatalabb Márton Lászlónak több mint tíz könyve, s akiknek két regénye az idei év irodalmi szenzációját jelentik (TündérVölgy avagy az emberi szív rejtelmeiről illetve a Testvériség című történelmi trilógia), ám ők lényegében még mindig fiatal írónak számítanak. Ezt lehet részben nagyon vidáman felfogni, úgymond irodalmunk feltalálta az örök fiatalság titkát, kevésbé vidám olvasata viszont az, ami sajnos közkeletűbb: ezeket a fiatalokat nem kell és nem lehet komolyan venni, mert szövegeik ironikus-tréfás játékok, amelyeknek nincs jelentésük, sőt valójában az üresség könyvei, nem szólnak semmiről, nem csoda, hogy elfordulnak ettől az irodalomtól az olvasók. Egyáltalán: ők a felelősök azért, hogy a mostani irodalom érthetetlenné és súlytalanná vált! És így tovább. Nem hinném, hogy e vádak és vélekedések a világon bárhol valamiféle újdonságot jelentenének, így bizonyára Spanyolországban sem, mert ha belelapozok egy nemrégiben megjelent folyóiratszámba, akkor van némi fogalmam az ottani kritikai recepció derékhadáról is. Ha némileg jobb a helyzet, akkor elnézést az alaptalan gyanúért...

Szerencsére a kortárs magyar regény nem hagyta cserben az igényes és szélesebb olvasóközönséget sem. Itt mindenek előtt Szabó Magdát érdemes említeni, aki a hagyományos, történetű-elvű prózát frissítette meg a huszadik századi tudatregények poétikai-nyelvi vívmányaival, és regényei (Az őz; Mózes egy, huszonkettő; Ókút; Régimódi történet, stb.) már a hatvanas évektől töretlen népszerűségnek örvendenek itthon és külföldön egyaránt. Az elsősorban költőként ismert Rakovszky Zsuzsa pedig tavaly jelentkezett első, A kígyó árnyéka című történelmi-lélektani regényével, és egycsapásra igen komoly szakmai és olvasói elismerést szerzett mesteri történetbonyolításával, nyelvi plaszticitásával és finoman árnyalt lélekábrázolásával. Az utóbbi évek leglátványosabb sikerét pedig Závada Pál Jadviga párnája (1997) című regénye jelentette, amelyik a klasszikus napló-regény műfaját írta újra: a többszólamú elbeszélés centrumában egy szerelmi háromszög-történet áll, de mögötte fölvillan a magyarországi szlovák kisebbség egész huszadik századi történelmi kálváriája

E vázlatos jellemzés szinte minden pontján kiegészítésre szorulna. De nem akarok minden külföldieknek író értekező kedvenc póza mögé bújni, aki egyrészt hevesen mentegetőzik, másfelől pedig még hevesebben szerénykedik, hogy a gazdag és szinte kimeríthetetlen anyagból sajnos csak ennyit tudott összevillázni. Nem, mert időközben csoda történt. Valóságos, már nem remélt, rendes csoda: Kertész Imre tavaly előtt megkapta az irodalmi Nobel-díjat életművéért és elsősorban az 1975-ben megjelent Sorstalanság című regényéért. Ez a kiváló könyv a Holocaust-tapasztalatot új epikai távlatból mutatja be, ahol az elbeszélő saját szenvedését nem emeli teremtett világa fölé, de az író további művei is (Kudarc, Kaddis egy meg nem született gyermekért, Angol lobogó, Gályanapló, stb.) a totalitárius rendszerek történelmi és egzisztenciális kiszolgáltatottságáról, emberi határhelyzeteiről adnak hírt, nagy művészi erővel. Kertész Imre teljesen megérdemelt elismerése és világhíre váratlan esélyt adhat a magyar irodalomnak is, hogy valóban kilép a világ elé eddigi szép, ám fájdalmas ismeretlenségéből.

Ŋ

Fábián Ferenc (1933, november 1.–1979 március 9.) kiváló drámai és jellemszínész volt. Főbb szerepei: Richard (Shaw: Az ördög cimborája), János (Bródy: A medikus), Tyetyerev (Gorkij: Kispolgárok), Volpone (Ben Jonson), Aston (Harold Pintér: Gondnok), Bolyai (Kocsis István: Bolyai János esté-

je), Biberach (Katona József: Bánk bán), Borkin (Csehov: Ivanov), Író (Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér). Több filmszerepet játszott. A romániai magyar színművészet első nemzedékének egyik legjelentősebb alakja, a temesvári magyar színpad kiemelkedő személyisége volt.

Szovátán vagyunk. Temesvári Szovátán. Székely mester faragta bútor, több száz festett tányér, kancsó, népi kerámia. Fábián Ferencné, Bósy Anna, ny. színésznő otthonában, a Beethoven utca 4 szám alatt. Tekintetem nem tud elszakadni a szoba kincseitől. Két Ady portré között függ a falon Fábián Ferenc fényképe, az ő emlékét idézzük.

Nagyon szeretett elidőzni ebben a szobában. A gyűjtemény első darabjait én vásároltam, aztán az évek során megszoktuk, hogy születésnapra, ünnepekre népi kerámiát ajándékozzunk egymásnak, így alakult ki ez a gyűjtemény. Ha Székelyföldön vendégszerepeltünk, mindig kerestük a hagyományőrző ereklyéket. Néhány rendkívüli darab is látható a szobában: a falon például két csempelap van, amely Bethlen Gábor kályhájából való. Aztán itt vannak a csík-

dánfalvi maszkok, a korondi kancsók, a kibédi tányérok. Az egyik tányéron ez a felirat szerepel: "Lesz még szőlő, lesz még lágy kenyér,

de lesz, aki meg is egye"... Ferike szívében élt Erdély. 1978-ban, amikor Magyarországon filmezett, Rózsa János rendező hívta meg a Trombitás című film egyik főszerepére, ezt írta nekünk: "Drága Egyetlen Életem! Most érkeztem meg Mátrafüredre, nagyon szép hely, hasonlít Erdélyre!.. Rózsa Jancsi állandóan dicsér, nem tudja hova tegyen. A barlangkép tényleg kitűnő, nagyon jó vagyok benne, hogy most dicsekedjek én is, bár csak keveset mondtam ezzel. Nem tudok semmit rólatok, és ez nagyon fáj, néha nagyon elkeseredek, aztán járkálok egyedül, mint akinek senkije. Nagyon, nagyon hiányoztok! Én végig rátok gondolok, sokat, sokat. Csókollak benneteket: Férjed, Edesapa!"

– Látom, elérzékenyültél, nem tudod elfelejteni negyedszázad multával sem. Hogyan találkoztatok, valóban szerelem volt az első látásra?

 A marosvásárhelyi színművészeti főiskola elvégzése után előbb a szatmárnémeti Északi Színházhoz kerültem. Itt találkoztam Ferikével, aki a temesvári társulattal jött vendégkörútra. Csodáltam, csillogott a szemem, mire ő megkérdezte az egyik

Hol kezdődik, és hol végződik a szerelem?

emlékezés Fábián Ferenc színművészre –

kollegától, hogy ki ez a fiatal, szép színésznő. A sors úgy hozta, hogy 1964-ben Temesvárra kerültem, az Állami Magyar Színházhoz. Fábián kitartóan udvarolt nekem. Ő akkor már elismert színész volt, valóságos sztár, de bohém ember, akiről mindenféle szóbeszéd járta. Amikor megkérte a kezem, egyetlen kikötésem volt: hagyjon fel az itallal. Megígérte. Összeházasodtunk. Családot alapítottunk. Két kislányunk született, Annácska és Andrea, mindkettő az apjuk szemefénye volt.

– Milyen érzés volt a sztár bűvkörében élni, nemcsak a színházban, hanem otthon is?

– Kollegáim szentül hitték, hogy Fábián segít nekem, vele készítem elő minden fellépésemet. Ez nem igaz, talán éppen azért mert az ő felesége voltam, jobban meg kellett dolgoznom minden kis szerepemért. Nem lettem egy új Kőszegi Margit, ahogyan azt főiskolás koromban egyik tanárom remélte, de becsületesen dolgoztam és megszeretett a közönség. Ma sem feledem el a végvári, meg óteleki, aztán a csík-

> szeredai vendégfellépéseket, amikor úgy éreztem, hogy ünnepel a közönség. Elárulok egy műhelytitkot is. Én itthon próbáltam a készülő szerepeket, egyedül. Ferike kiment halászni, a Bega partjára, leült egy fa tövébe, és ott ismételgette hangosan a szöveget. Néha a gyerekkocsit is magával tolta, s kislányunk mellett tanult, élte bele magát a szerepbe. Ma is gyakran kisétálok arra a helyre, megállok a terebélyes fa mellett, és úgy érzem, hogy Ferike üzen nekem. Egyetlen közös műsorunk volt: a Hol kezdődik, és hol végződik a szerelem című irodalmi összeállítás, melynek rendezését ő vállalta, s azt is megtette, hogy hangszalagra rögzített hangjával kísérte szavalataimat. Bodor Pál verseiből válogattam ezt a műsornyi anyagot, s elmondhatom, hogy nagy sikerem volt vele. Szerencsére hangszalagra rögzítettük ezt az előadást, így megmaradt nekem, akár egy élő emlék. Sajnos, ma sincs annyi lelkierőm, hogy újra hallgassam Fábián hangját. Mintha a műsor a címével is üzent volna

nekem: kezdődik, de sohasem végződik be az igazi szerelem. Olyan, mint amikor azt mondtuk ki a máriaradnai templomban, hogy "holtomiglan, holtodiglan"... Emlékszem, amikor elvittem kislányaimat, hogy megnézzék a moziban az egyik filmet, amelyben az apjuk szerepel, a kisebbik lányom odaszaladt a filmvászonhoz, meg akarta simogatni az apját és egyre csak azt mondta, nem igaz, hogy meghalt, látod él!

– Tragikus halála az egész művésztársadalmat, a város színházkedvelő közönségét gyászba borította. Úgy dőlt ki, mint a pályán játszó csatár, a bemutató előestéjén. Bármennyire fájó, úgy érzem fel kell idéznünk ezt az "irgalmatlan valóságot".

1979-ben, Nagyváradon próbálták Székely János drámáját, az Irgalmas hazugságot, amelyre vendégként hívták meg Fábián Ferencet.

Megtartották a főpróbát, behirdették a bemutatót. Készültem az eseményre, virágcsokrokat rendeltem, s úgy terveztem, hogy néhány kollegámmal, autóval megyünk Nagyváradra. Március nyolcadikán este még beszéltem vele telefonon, úgy tűnt, hogy minden rendben, aztán jött a gyászos kilencedikére virradó éjszaka. Indulás előtt, a színházban közölték velem a tragédiát, s hogy nem rivaldafénybe vágyó virágokat, hanem gyászkoszorúkat kell rendelnem... Ha nincsenek barátok, ha nincs mellettem Bárányi Ildikó, az orvos, akkor talán túl sem éltem volna ezt a megrázkódtatást. Hazahoztuk, s tizenegyedikén temettük el, a

temesvári erzsébetvárosi temetőben. Sinka Károly, az akkori színigazgató gyászbeszédét ma is őrzöm. Felolvasok belőle egy részletet: "Boldog az a művész, aki meghallgatásra talál. Boldog, bár tragikusan és fájdalmasan rövid életet mondhat magáénak. De amelyben soha, már első színrelépésétől, nem kísértett a visszhangtalanság veszélye. Igazmondó, pörös ajka örökre elnémult, de sok ezer emberben nem némulhatnak el az anyanyelv aranyfoglalatában kiejtett szavai."

Sokáig elidőztem Fábiánék otthonában. Anikó elővette a dokumentumokat. Fényképek százai hívták elő a színházi esteket. Újságokban, folyóiratokban megjelent kritikák egész kötetnyi halmaza várt arra, hogy az életpálya minden fontos mozzanatából összeálljon egy nagy színész életének regénye. Levelek, jegyzetek, hangfelvételek... Nincs Temesváron színházi múzeum, nincs, aki befogadná. Otthona ez a szentély, családja őrzi emlékét, immár mindhalálig.

Pongrácz P. Mária

Sikerek és szűkös körülmények – egy év Aradon

Interjú Senkálszky Endre színművésszel –

A kilencvenedik életévét idén betöltő Senkálszky Endre egyike az erdélyi magyar színjátszás legkiemelkedőbb alakjainak. 1939 óta tagja a kolozsvári magyar társulatnak, évekig igazgatója is volt. Kezdő színészként egy éven át Aradon játszott. Az itt eltöltött évről és a Kolozsvárra kerülés történetéről nyilatkozott lapunknak.

A színiiskola utáni első évadot Aradon töltötte. Hogyan került épp ehhez a társulathoz?
 1937-ben végeztem Kolozsvárt Hetényi Elemér színi iskolájában. Ketten jöhettünk volna számításba a kolozsvári

elég a létfenntartásra, hogy vasárnap és ünnepnap három előadást is játszottunk. Mert nagyon nagy adót fizettek a magyar színházak, akkorákat, hogy képtelen volt életben maradni.
- Milyen szerepeket kapott, mint kez-

színháznál de nem rám ese

tás. Nagyon el voltam keseredve. Taní-

tómesterem, a nagyformátumú színész,

Tóth Elek rábeszélt: menjek az aradi

színházhoz, nagyon jó iskola lesz szá-

momra. İgy kerültem Aradra, ahol eqy

évig működtem. Tulajdonképpen csak

azért, mert az évad folyamán az igazga-

tó, Szabadkai József fizetésképtelen lett.

Abban az időben az aradi színház Ara-

don, Temesváron, Marosvásárhelyen,

Szatmáron és Máramarosszigeten ját-

szott. Nem biztosított nagy fizetéseket,

2500 lejt kaptam, ami éppen csak arra

volt elegendő, hogy a mindennapi meg-

élhetést biztosítsam magamnak - szál-

lásra és esetleg egy-két könyvre jutotta.

figyelt-e az újonnan érkezett fiatal szí-

kat, de a bevétel annak ellenére nem volt

- Milyen volt akkoriban a közönség,

A közönség támogatta színházun-

– Milyen szerepeket kapott, mint kezdő színész?

Két nagyon jó szerepre emlékszem. Bernard Shaw Szent Johannáiában Warwick grófot alakítottam, Nyírő József A Jézusfaragó ember című darabjában Árpa Mihályt játszottam. Az első darabban megbuktam, de a másodikban nagyon nagy sikerem volt. Nagyon jó iskola volt számomra az aradi színjátszás, mert ott operettben, népszínműben, drámában kellett játszani, és ez később nagy hasznomra vált. Sőt, annak köszönhetem, hogy a kolozsvári színházhoz kerültem; az évad vége felé a kolozsvári színház vendégszerepelt Aradon, egy Hatodik emelet című francia bulvár-darabbal. Nem hozták el egyik szereplőjüket, Lantos Bélát, rám esett a választás, én játszottam el Lantos Kolozsváron alakított szerepét. Ennek alapján tanítómesterem. Tóth Elek. Benes Ilona és a többi nagynevű színész javasolta, hogy

adjam be a kolozsvári színházhoz a kérésemet, ők majd támogatni fognak Kálmán Imre igazgatónál. Az évad végén, az aradi sporttelepen Victor Eftimiunak a Prométheusz című darabját akartuk bemutatni, de az eső elmosta. Ezután hazakerültem Kolozsvárra és elkövettem azt a hibát, hogy nem mentem el érdeklődni a kérvényem sorsa felől. Elmentem Szamosújvárra, elkeseredésemben, hogy nem jött semmi válasz a kérvényemre. Ott játszott a Jódi társulat, leszerződtem és egy évig jártam a vidéket, olyan helyeken, ahol a kolozsvári színház nem járt. Egy év múltán hazakerültem. Mozgósítás volt akkor, de minket, magyarokat nem képeztek ki fegyverrel; jelentkeztem a hadtestparancsnokságnál, ahol közölték velem, hogy nem kell bevonuljak. En örömmel jöttem ki onnan. Találkoztam a kolozsvári színház titkárával, aki felküldött Kádár Imréhez, mert már rég keresett szerződtetés céljából. Fogadott, így kerültem a kolozsvári színházhoz 1939-ben, és attól a naptól a kolozsvári magyar színház tagja vagyok.

KARÁCSONYI ZSOLT

Egy kiállítás margójára

Impresszionisták a Budapesti Szépművészeti Múzeumban

Monet és barátai

Kora reggeltől kapuzárásig végeláthatatlan a bebocsátásra várók sora a Budapesti Szép-Jongkind (1812–1891) nevét említve csak a művészeti Múzeum előtt. December elseje óta nap-nap után ilyen sokan kíváncsiak a Monet és barátai című kiállításra, amely a világ nagy múzeumaiból hozta el a legismertebb impresszionista alkotók munkáinak igen reprezentatív válogatását.

A közel negyvenfős aradi csoport tagjai közöttük több képzőművész – türelmesen várakozik, s közben – van rá idő – hallgatják a művészeti élményre kíváncsi anyaországiak és külföldiek kommentárjait. Van, aki csodálkozik a tömegen, szervezési hiányosságokat emleget. Társa - világot látott ember lehet - azonban felhívja a figyelmét, hogy minden nagy képtárban hasonlóak a biztonsági intézkedések.

Ezúttal fokozottan szükség van az óvatosságra. Egyrészt, mert anyagilag felbecsülhetetlen értékekről van szó. A termek befogadóképessége, a műremekek zavartalan élvezete sem teszi lehetővé a korlátlan bebocsátást. Nem is szólva arról, hogy a túlzott páratartalom milyen károkat okozhat a munkákban.

A vitára egy politikai ízű megjegyzés tesz pontot. Egyik román honfitársam sommázza helyben kialakított véleményét: nem kell tartania a jövőtől egy olyan országnak, amelyben ennyi embert érdekel a szépművészet.

Végre belül vagyunk, azaz az utcai főbejáraton túl, ahol ismét némi "pénztárközeli" várakozás után kapjuk meg 1700 forintos belépőjegyünket. Utána pedig röpke negyedóra a ruhatár előtt, majd ugyanannyi az erre a célra berendezett termek folyosóján, hogy aztán kisvártatva Szezámként megnyíljék a mesés bi-

rodalom első terme, és már feledjük fáradságunkat. A kivételes élményeket ígérő kellemes izgalom vesz érőt rajtam.

Az impresszionisták száznál több munkáját bemutató kiállítást a világ nagy múzeumaiból válogatták össze a párizsi D'Orsaytól a washingtoni The National Galleryig.

De kik voltak ezek a művészetet forradalmasító művészek és mi volt alkotói credójuk?

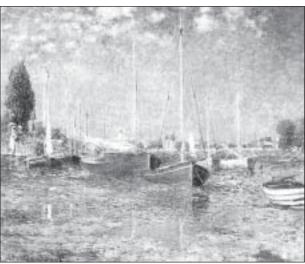
A mozgalmat elindító franciák közül Claude Monet (1840-1926), Camille Pissarro (1830 –1903), Eugene Boudin (1824–1898), Alfred Šisley (1839–1899), Auguste Rodin (1840–1917), Édouard Manet (1823– 1883), Gustave Courbet (1819-1877), Auguste Renoir (1841–1919), Edgar Degas (1834–1917), Paul Cezan (1839–1906), a holland Vin-

legismertebbekről szólunk.

Egy csoport fiatal polgárpukkasztó festő közös kiállítást rendezett 1874-ben Párizs egyik kevésbé ismert szalonjában. A rendezvény megütközést keltett, s az egyik kritikus Claudé Monet *Impresszió*, a felkelő nap című festménye alapján lekicsinylően "impresszionistáknak" nevezte a csoportosulás tagjait. Az elnevezés meghonosodott, a fiataloknák pedig meg kellett küzdeniük az új esztétikai fogalmat és technikai eljárást is fedő alkotói hitvallás ellen-

Az impresszionisták másodlagos fontosságot tulajdonítottak a kontúroknak, a kép kidolgozásának; náluk a fény játszotta a fő szerepet. Az érzelem terén pedig a témáról kialakított első benyomás, impresszió számított meghatározónak. Kedvelt témájuk a táj és a tájban mozgó alakok ábrázolása volt. Kedvenc ihletforrásuk pedig a vízpart: a Szajna torkolatvidéke, a La Manche csatorna és környéke. Persze ugyanilyen érdeklődéssel ábrázólták az esőt, a ködöt, a hó fedte tájakat és ezek színhatásait. Nem véletlen, hogy a Szépművészetiben látható válogatásban Velence, a londoni Temzepart és a Šzajna, illetve a parkok és kertek művészi ábrázolása dominál.

Hosszú pályafutásával és nagyon sok festményével Monet kétségtelenül vezéralakja volt ennék a mozgalomnak. A pesti tárlat gerincét is az ő munkái alkotják, de az egész művészeti áramlat fejlődése tetten érhető vásznain. Monet nevéhez fűződik a festménysorozatok megalkotása, melyet később átvettek a művészfotó-

Gustave Caillebotte: Evezősök, 1878

sok is. Hídjait, csónakjait, a sziklafalakat megfestette napfelkeltekor és napnyugtakor, esetenként déli verőfényben is. Híres festménye a teljes ködfátyolban burkolódzó londoni Parlament és a Roueni katedrális, amelyet kora reggel misztikus fényjátékban örökített meg. Tavirózsa és japán kert-sorozatából is néhány szép példány látható a Szépművészeti ter-

Virágzásának éveiben a látvány mind erőteljesebb szerepe, erkölcsi téren pedig a század humanista törekvéseivel összhangban álló alkotói szabadság jellemezte az impresszionistákat. A pesti tárlatón látható munkák igen pregnánsan tükrözik a művészegyéniségek sokfélesége ellenére is az 1900-ig terjedő korszak szellemi egységét.

A kép és szobor, a vázlat és a kidolgozott kép jelenléte teszi teljessé a kiállítást. No meg a művelődés és ízlésnevelés szolgálatába állított modern technika, ami ma már nem hiány-

ozhat egyétlen nagy európai mú-zeumból sem. Külön szobában a gyerekek számítógépes puzzle-játék formájában rakhatják ki egy-egy impresszionista festő alkotását. Másik teremben videofilmen mutatják be töviről hegyire egy-egy jeles művész pályáját.

Az impresszionisták rengeteg jó minőségű reprodukciója, albumok, leporellók teszik teljessé a kiállítást, amelynek megrendezése a Budapestig könnyebben eljutó kelet-európai ember számára is elérhetővé teszi a világ nagy galériáinak kincseit.

A vártnál is nagyobb érdeklődésre való tekintettel meghosszabbították a kiállítás órarendjét: március 15-ig 9-20 óra között lehet "találkozni" a budapesti Hősök terén a Szépművészeti Múzeumban Monet-vel és barátaival.

Puskel Péter

Könyv

Tiszta szívvel

Kovács katáng Ferenc, új kötetének* négy ciklusa (apák és fiúk I–III, egy fiú és egy lány I–VII, a napok maradéka 3 töredék, négy évszak) a gyermek- és ifjúkor emlékfoszlányaiból, élménytöredékeiből táplálkozik. Ákárcsak a *Napok maradéka* című korábban megjelent novelláskötete.

A nosztalgikus hangvételű vers- és novellafüzér vallomás, visszatekintés. Annak igazolása, hogy a múlt maradéka, hozadéka meghatározza az ember egyéniségét, és kitörölhetetlenül jelenvaló.

A Magyarországtól 22 éve távol élő író-költő-képzőművész nem tud és nem is akar elszakadni emlékeitől, élményeitől. A szülőváros, a család megtartó ereje, a szerelem törékeny pillanatai hitét, kötődését erősítik.

Megkapó és megragadó ez a "hazafelé" tekintés, amely még talán 80 év múlva is hiányérzetet és "összerakható emlékeket" ígér. A szerző 1949-ben született Nyíregyházán, a BME Villamosmérnöki

karán szerzett diplomát, jelenleg Óslóban él és tanít az egyetem média-

(Kovács katáng Ferenc, Hazafelé, kiadta a Móricz Zs. Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza, 2004)

ERIKA SCHARF

Táncolni szeretnék veled. Úgy, igazából. Elég, ha erre gondolok, látni vélem mily karcsú lesz a testem. Az ujjbegyem és minden kis porcikám beleremeg, ha megérintelek, a hajam lágyan kibomlik, mintha esti szél fodrozná. Táncolunk. Repülünk csillagtól csillagig, a homályból a homályba. Együtt szárnyalunk a végtelenbe, a ragyogó táncparkett fölött. Nem érinthetjük meg, mert csörömpölve, csengve összetörne, mint a cserép...

Siklunk, forgunk a magasban, hűvös még minden, de a kezed melege megrészegít. Találkozik a tekintetünk. Beleszédülünk a forgásba, lehunyt szemmel szárnyalunk, mintha csak álmodnánk. Magukhoz emelnek a csillagok, a mindenség kering velünk.

Mert ez a mi táncunk!

Patina-zöld nyak. Játszanak rajta a színek. Előbb a rozsdabarna árnyalja be, majd minden lágy szürkeségbe olvad – galambszürke lesz! – Ó, ha én is galamb lehetnék! ... Eleven, szelíd, engedékeny galamb Megremegnék egy gyöngéd és meleg kéz érintésére, sárgás, borostyánkőgyűrűt viselő lábamban érezném a lüktetést, korall-rózsaszín karmaim megszelídülnének. Valószínűtlenül gyöngéd, elviselhetetlenül jámbor teremtés lennék! Puha pihék fednék be a csőröm, szárnyamat selyemből fonnák, hogy csábítóan, szabadon röpüljek. Különös illat áradna a testemből. Milyen furcsa lenne az arcom, a szemem, a fülem. Óh! Azért mégis a magasba vágynék, az ég felé, s féktelen szívem dobogva zakatolna!

Szememmel, lelkemmel, ujjbegyemmel és tenyeremmel vágyakoznék valamire. Egészen biztos, hogy szenvedélyesen sóvárognék a virágok után, beinnám azok illatát. Arcomat azonban egy orgonabokorba temettem. Ajkaimon rózsák nedűje pásztázik, részeg illat árad. Gyenge, hűvös fuvallatot érint, felocsúdik a leheletem.

Lázas izgalomban érzem, hogy nyugtalanságom ajtaján valami idegen, ismeretlen vendég kopogtat!

Fordította: Pongrácz P. Mária

Aurel Dumitru: Modul

TELEGDI ÁRON

Mintha minden túl gyorsan történt volna

Furcsa helyzetben vagyunk mi ma. Ez elvben értelmesnek tűnő mondat. Mondjuk, ideiglenesen, röviden: mi mind, akik ezt vállalják. Ma, tegnap, az utóbbi tizennarom ev netkoznapisagaban

Ki sem merem mondani: történelmi helyzetben. Furcsában.

És mégis, mintha a "furcsá"-n kívül minden szó értelme kétséges maradna. A "történelem"-é kiváltképp.

A furcsaság két alapmotívuma: a mimetizmus és a melankólia. Mimetizmus: ezen ne pusztán a mediatizáltság szimulakrum-logikáját értsük, nem is a mindennapi vagy kiemelt, mindenképp mindennapos szerepjátszásokat. Nagyon úgy tűnik: mi ezeket is mímeljük, mímeljük úgyszólván a mímelést magát. Ami nem kis teliesítmény.

Csakhogy mégis van valami saját ebben. A melankólia jogait követeli, és itt nem arra gondolok, hogy az ember a mímelésbe is belefárad, hanem, hogy egy teljesen sajátos fatalizmussal nem játssza el a szerepét, mímeli, hogy mímeli, miközben melankolikusan, depresszív idegenséggel a jelen iránt, gondol valami másra, bár maga se tudja, mire. Mintha minden túl gyorsan történt volna.

Hegel megértésének idegenszerű és teljesen kézenfekvő fogódzói közül hadd említsek egyet: a történetírás túl van a történelmen. Pofonegyszerű, mint minden jó gondolat: csak a túlélők írnak történelmet. Nyilván ennél sokkal többet is jelent. Olyan hermeneutikát nyit meg, melynek lehetőségeit a későbbi történelem-elméletek még részben sem követik nyomon.

Mert másrészt, ugye, azért Hegel is történelem. Felbukkan, kinyilatkoztat és viszszavonul, miután a múltat egyszer és mindenkorra jelenvalóvá tette, teleologikus forgatókönyv szerint. És azután ez mindmind elmúlik.

Avagy a huszonegyedik század lenne a történelem utolsó, most már tényleg a legutolsó végcélja?

Kis kerülővel kideríthetjük, honnan táplálkozhat ezek után egy valamirevaló történelmi tudat. Gondoljunk Kierkegaardra és Nietzschére, az egzisztencialistákra, Marxra, neadjisten a posztmodernre. És kerüljük a történetfilozófiákat, annál kevésbé a művészeteket, irodalmat, zenét. És a színházat.

Az eredendő eltérést Schelling késői ıban találjuk. Az eszme többé nem cselekvő. Igaz ugyan, hogy másikjával, a "valóság"-gal, lényegi vonatkozásban áll, de alap nélkül alapozódik rá. Az alap és az alaptalanság egyenrangúak lesznek. Még Istenben is van valami, mely nem önmaga, csak puszta alaptalan lét.

Hát még bennünk.

Ezzel lép be a történelembe a fakticitás, kvázi a történelmi valóság. Megjelenése egyben, házi használatú kifejezéssel, teológiai nihilizmust teremt.

Halálos komolyan nem hinni semmiben: veszedelmes kísérlet. Az ember felejt. Netán még azt is, hogy nem hisz semmiben.

Es abba a kényes helyzetbe kerülhet, hogy hinni kezd valamiben, holott nem hisz benne.

A nihilizmus hermeneutikájához szükség van a múltra. Nem ahhoz, hogy elérj valamit, nem is ahhoz, hogy a pillanatot átélhesd, még csak nem is ahhoz, hogy

legalább a szerepedet hitelesen játszd el. Egyszerűen ahhoz, hogy légy. Ahhoz, hogy

Nem ahhoz, hogy a teodícea teljes legyen a történelmi ésszerűség kimutatásával.

Hanem még ahhoz is, hogy máról holnapra folytathasd az ördög-díceát.

Pedig mi akadályozhat meg benne, hogy úgy élj, mint más rendes polgár? Hogy a jelenben élj, a jövőtől a váratlant várď, és a múltad múljék, anélkül, hogy különösebben részt vennél bennük? Honnan a melankólia, a múló jelen, a nem múló múlt és az elmúlt jövő mérgező keveréke?

Miért van az, hogy a fatalista áldozatkészség folyamatosan áldoz, de nem cselekszik?

Zsarnokságából fakad: a szerelemből. mellyel elérhetetlen önmagát, múló tragikumát követeli.

A filmek valóságosak. Színészek játsszák őket.

A mellékszereplő arcára rá van írva: meg fog halni, mint ahogy meg is hal. Ki

az, aki meghalt: darázscsípés. O az a színész, aki meghal – a főhős szórakozottan statisztál halálához.

Túlélők, töltött káposztával a hasukban. Azt hiszem, arról akartam beszélni, hogy sok volt a sorban állás. Nem emlékszem

Avagy a poklotokat firtatni, barátaim.

Egy szabad ember

Könczöl Csaba (1947–2004)

Mi mindent írt, alkotott, szervezett, csinált - hosszan tartó súlyos betegség után néhány napja leállt a test, elhallgatott a lélek: csodálkozom, tényleg csak múlt időben lehet már róla beszélni? Vibráló szelleme itt van közöttünk. Mikor elkezdte az orosz formalistákat fordítani, javarészt nevüket sem tudtuk, pláne nem jelentőségüket a világ esztétikai tudata számára. Nem csoda, hogy első Bahtyin-fordítása (A szó esztétikája, 1976) oly nagyot szólt, azután követték a többi fontos művek (és magyarázatok), hatásukra pa-

radigmák (és dogmák) dőltek össze, s nyílt egy új kép Dosztojevszkijre, az orosz irodalom rejtett folyamataira. Meg az irodalommal való foglalatosságra is. De így volt ez Eichenbaummal, Zsirmunkszkijjal, Tinyanovval is, akiket – másokkal karöltve – ugyancsak ő hozott/fordított, ismertetett, azaz honosított szellemi életünkbe.

Honnan volt benne ekkora esztétikai érzékenység, pontosabban jövőtudat? Mitől sejtette – a még nagyon is vad szocreál idején –, hogy az elátkozott szerzők gondolataiba van bezárva a művészetről való igaz, mert lényeget megragadó beszéd?

Nem volt könnyű élete, lentről indult, lépései göröngyökön vezették. Amit persze keménységével, a szabad ember szertelenségével maga is szaporított. 1969-ben még hallgatóként feje tete-

jére állította az egyetemi ifjúsági szervezetet, el is találta a nagy kő: az elsők között került rendőri felügyelet alá. De ilyen volt, nem tudott más lenni: a művészeten kívül a politikai ellenállás, a visszabeszélés volt életeleme. akkor, amikor ez a foglalatosság fővesztéssel járt. Nemcsak a politikában vált elektromossá körötte a levegő: megjegyzéseivel felkavarta az irodalmi állóvizet, akkor állt Pilinszky János vagy Petri György költészete mellé, amikor e két költő korszakos jelentőségét alig ismerték még.

Természetesen ott volt a demokratikus ellenzék alapításánál, a szamizdatokban, a Menedékben, a Szabad Kezdeményezések Hálózatában. Abban a korán öregedő korban megőrizte fiatalos – plebejus – pimaszságát, ez adta esszéinek, cikkeinek gondolati gyúanyagát, amivel az esetek többségében nemcsak a lényegre tapintott – olykor, mi tagadás, fájó tyúkszemekre is –, hanem messzi előre látott. Erről tanúskodik esszékötete, a Tükörszoba (1986). Sziporkázóan szellemes, olykor érdes tolla volt, de ettől volt – a műértő esztéta mellett – szellemes publicista: többek között e lap hasábjain. Olyan témákat kapott fel, melyek nem voltak sem ildomosak, sem divatosak, ám ironikus (csípős) mondataiban kérdőjelekké nőttek.

ALMÁSI MIKLÓS

Szép magyar könyv

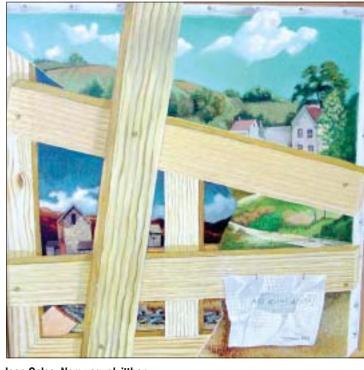
Hatvanegy kiadó százhuszonnégy kiadvánnyal nevezett a Szép magyar könyv 2003. évi versenyére, a nyolc megpályázható kategória mindegyikébe érkezett jelölés – tájékoztatta a sajtót Paál Rózsa, a verseny titkára.

Á legtöbb, szám szerint 33 kiadványt a művészeti könyvek és albumok kategóriában nevezték a könyves cégek, a szépirodalmi és ifjúsági könyvek sorából 25 kötetet jelöltek a kiadók – mondta a titkár.

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) által kiírt verseny első fordulójában

az előzsűrik értékelik a köteteket. A tizenegy tagú főzsűri az előzsűrik elnökeiből, valamint a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése elnökségének delegáltjaiból áll.

A Szép magyar könyv versenyének díjait a hagyományok szerint ezúttal is az ünnepi könyvhét nyitó napján adják át. Az idei, immár 75. ünnepi könyvhetet június 3-tól 7-ig rendezi meg a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése. A budapesti központi eseménysorozat új helyszínre, valószínűleg a Szent István-bazilika előtti térre költözik.

loan Galea: Nem vagyok itthon

Kulturális hírek

Bessenyei Ferenc 85 éves

Alkalmatlan epiződszerepekre, csak nagy formátumú hősök megformálására hitelesített. Ha mást játszatnak vele, önkéntelenül is bosszút áll. Szétveti az adott kereteket. Lejátssza a partnereit. Ha oldalt áll, képzeletben akkor is középre lopja magát. Vagy fütyül az egészre, és nem tanulja meg a szövegét, netán a főszereplő lábára lépked tánc közben, mint tette a Marica grófnőben, amiben Rökk Marika partnere volt. Tudta, hogy ez az este nem róla, hanem Rökk Marikáról szól, így nem is érdekelte, és ez bizony a nézőtérről is látszott.

Februárban ünnepelte a 85. születésnapját.

Bálint Endre képei Párizsban

Párizsi korszakainak eddigi legteljesebb bemutatását tette lehetővé az a hozzávetőleg félszáz művet felvonultató időszaki kiállítás, amely a párizsi Magyar Intézetben nyílt meg a magyar szürrealista mester fia, Bálint István, valamint a még életben levő franciaországi barátok jelenlétében.

Bálint Endre két alkalommal – a negyvenes években, majd pedig 1957 és 1962 között töltött hosszabb időt a francia fővárosban és életművének több alapvető fontosságú munkáját ott alkotta. A francia művészettörténet is számon tartja például az ötvenes évek végén Párizsban megjelent francia nyelvű Jeruzsálemi Biblia Bálint által illusztrált kiadását, amelynek néhány eredeti lapja a mostani kiállításon is látható.

Megmentheti az ősök nyelvét

Egy kihalófélben lévő nyelv, az arámi feléledését remélik nyelvészek A passiótól, attól a botrányszagú filmtől, amelyben Mel Gibson amerikai színész Jézus életének utolsó óráit vitte filmvászonra – latinul és arameusul.

Az arámi egyike azon kevés nyelvnek, amelyeket évezredek óta szinte változatlan formában folyamatosan beszélnek. Első írott emlékei a Kr. e. 10. századból valók, ám ennél korábban már beszélték. Az arámi, csakúgy, mint a héber, az arab vagy a főníciai, a sémi nyelvcsalád tagja, s

A VILÁC LEGNICYOBB PÉLDÁNYSZÁMBANMEGJELENŐ MIGYAR IRODALMI HAVILAPJA

ennek a rokonságnak számos jele megfigyelhető. Az ács szó például héberül "nagar", arabul "nadzsar", arámi nyelven nagouro"

Kerámiák régen és ma

Fazekasság és kerámia – Múlt és jelen címmel február 13-án a nagybányai Teleki Magyar Házban nyílt érdekes kiállítás, amely két kiváló kortárs keramikus, Kőszeghy István és Les Gábor munkássága mellett elsősorban magángyűjtők, valamint a Nagybányai Néprajzi Múzeum tulajdonát képező régi értékes kerámiatárgyakat is bemutat, mintegy vázolva a bányavidéki kerámiakészítés történetét a 18. század közepétől napjainkig. (Erdélyi Naplá)

Nemzetközi fórum Árkoson

Május 27–29. között Árkoson nemzetközi (svájci, francia és angol részvétellel) kulturális megbeszélést tartanak, melynek célja a korábbi "Agronómusok Háza" néven ismert komplexum megmentése. A szervezők remélik, hogy a műemlék értékű épületegyüttesben tartott tanácskozással sikerül véglegesen bekapcsolódniuk az európai kulturális vérkeringésbe. (RMSZ)

Új filmstúdió nyílik Magyarországon

ldén szeptemberben Pomázon megnyitják Magyarország legnagyobb filmstúdióját a Stern Film Stúdió & Média Centert, mely a magyar és nemzetközi filmipar számára kíván, új minden igényt kielégítő forgatási helyszínt biztosítani.

A Stern Film két műteremmel és a hozzá tartozó kiegészítő helyiségekkel (produkciós irodák, smink szobák, öltözők, díszletépítő, jelmezkészítő műhelyek, éttermek, kamion- és lakókocsi-parkoló, stb.) várja a magyar és nemzetközi produkciókat.

Kő Pál kiállítása

A bukaresti tárlat után a múlt hét végétől Marosvásárhelyen, a Bernády Házban láthatók a Kossuth- és Munkácsy- díjas Kő Pál szobrászművész kis méretű szobrai, rajzai, plakettjei, érmei. A művész nagy méretű, köztéri szobrai a világban számos helyen, többek között a Vatikánban is láthatók. Legutóbb akkor olvastunk, hallottunk róla gyakran, amikor a millennium évében Budapesten, a Gellért-hegyen felavatták a négy méteres Szent Istvánt ábrázoló lovas szobrát.

Színház

A Kolozsvári Állami Magyar Színház március 21-én este 7-kor mutatja be Keresztes Attila rendezésében Ibsen A vadkacsa című darabját. A főbb szerepekben: Boér Ferenc, Bogdán Zsolt, Csíki András, Hatházi András, Varga Csilla.

A szatmárnémeti **Harag György Társulat** március 14-én 18 órakor díszelőadást tart március 15 tiszteletére.

Beszélő plazma-fotók

A volt Jugoszlávia felbomlásával járó háborúkat megörökítő fotósok felvételeiből kiállítás nyílt az Adria-parti Dubrovnikban Vér és méz címmel. A 41x51 centiméteres fotókat plazma-képernyőn is bemutatják, külön moziteremben is vetítik.

A jelenlegi anyag szerzői olyan, a világsajtóban jól ismert fotósok, mint Ron Haviv, Jon Jones, Christopher Morris, Bjorn Larsen, Jan Grarup, Noel Quidu, Darko Bandic, Yannis Behrakis, Srdjan Ilic és Andrew Testa. Az anyagot Wade Goddard válogatta össze, aki maga is harctéri fotóriporter.

Kétszeresére nő a firenzei Uffizi

Olaszország legnagyobb képtára lesz a firenzei Uffizi: a két év múlva véget érő fejlesztések nyomán a kiállított képzőművészeti alkotások száma kétezerre nő a jelenlegi 1200-ról. Az Uffizzi duplájára (13 ezer négyzetméterre) növeli 2006-ig kiállítási területét , amelyet a jelenlegi napi 4500 látogató helyett hétezren tekinthetnek majd meg.

A firenzei múzeum megújulási programjára 60 millió eurót irányoztak elő – szponzori támogatások mellett –, s gyakorlatilag most először kerül sor a XVI. századi épület első nagyszabású átalakítására.

Lapszemle

Látó – A februári lapszámban verset közöl, többek között Csiki László, Pintér Lajos, Páll Lajos, Fazakas Attila, ugyanakkor olvasható Bogdán László regényrészlete, Hubbes László, Gulyás Miklós prózája.

Helikon – Az idei 3. szám közli Kántor Lajos kései válaszát Szilágyi Domokosnak, Szőcs István, Sigmond István, Puiu Alger, Egyed Péter prózai írásait, Mózes Attila a 100 éve született Nagy Istvánra emlékezik, és jelentkezik a Serény Múmia újabb oldala.

Filmtett – A lap idei első száma a film és médiaoktatás kérdésével foglalkozik. Erdélyben egyelőre csak egy-két úttörő tanár vállalja, hogy filmelemzést, filmtörténetet, médiaismeretet tanítson a diákoknak, választható óra formájában. Összeállította IRHÁZI JÁNOS

Lapszámunk szerzői

Balázs Imre József – 1976-ban született Székelyudvarhelyen. Költő, kritikus, a Korunk szerkesztője. Kötetei: Ismét másnap (vers, Marosvásárhely, Mentor, 1998), A nonsalansz esélye (kritikák, tanulmányok, Kolozsvár, Komp-Press, 2001), A Dél-Párizs nyárikert (vers, Budapest, JAK-Kijárat, 2001).

Bréda Ferenc – 1956-ban született Déván, költő, író, műrordító, kritikus. Kötetei: A létezéstől a lehetőségig (1980), Tűznróba (1983). Antracit (2003).

Tűzpróba (1983), Antracit (2003).

Enric Sìria – 1954-ben született Valenciában, úságíró, folyóirat-alapító, fordító, egyetemi tanár, több tanulmány-kötete jelent meg.

Ferencz Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldőn is bemutatták.

Forcano, Manuele – 1968-ban született, az ókori Közel-Keletről tanít, modern héber és angol költőket fordít, a mai középnemzedék egyik legtehetségesebb képviselője. Herta Müller – 1953-ban született a Temes megyei

Herta Müller – 1953-ban született a Temes megyei Nitzkydorfban, 1987 óta Berlinben él. Kleist-díjas. Lovas Ildikó –1967-ben született Szabadkán, az Üzenet

főszerkesztője. Kötetei: Kalamáris (1994), A másik történet (1995), Meztelenül a történetben (2000), Via del Corso (2001) **Lloveras, Xavier** – 1960-ban született Katalóniában,

Lloveras, Xavier – 1960-ban született Katalóniában, könyvkereskedő. Rengeteget fordít különböző nyelvekből.

Marçal, Maria Mercè – (1952 – 1998) Katalóniában született, a katalán nyelv és irodalom tanára volt, irodalomszer-

vező, prózát, gyermekirodalmi műveket is írt.

Martorell, Pere Joan – 1972-ben született Mallorcán, kórházi pszichológus, verseiben élet és halál kérdéseit feszegeti.

Mészáros Sándor –1959-ben született Bonyhádon, irodalomkritikus, szerkesztő. Kötetei: A kék hegyen túl (1987), Szövegkijáratok (tanulmányok, 1992, Keresztúri Tiborral közösen)

Puigverd, Antoni – 1954-ben született Katalóniában, középiskolai tanár, újságíró, prózaíró.

Rich, Adrienne – 1929-ben született az Amerikai Egyesült Államokban, az amerikai női irodalom és a feminista mozgalmak egyik kiemelkedő alakja. Számos verseskötete jelent meg.

Scharf, Erika – 1929-ben Temesyáron született német prózaíró, költő és műfordító. A Romániai Írók Szövetségének tagja. 2003-ban a szövetség temesvári szervezete neki ítélte oda a Nikolaus Berwanger-díjat, egész életművét értékelve ezzel.

Telegdi Áron – 1976-ban született, a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen végzett filozófia szakon. Jelenleg a budapesti Közép-Kelet Európai Egyetem doktorandusz hallgatóia.

Zé do Rock –1956-ban született a brazíliai Porto Alegrében. Világcsavargó, életművész és humorista. Több könyve jelent meg németül. Münchenben él.

Szerkeszti: Böszörményi Zoltán

Munkatársak: Irházi János, Karácsonyi Zsolt, Mészáros Sándor, Orbán János Dénes, Pongrácz P. Mária, Lapszerkesztő: Bege Magdolna

http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével